

DOI: 10.7251/GFP2414089P

UDC: 342.738:004.738.5.056

Originalni naučni rad*Datum prijema rada:*
29. maj 2024.*Datum prihvatanja rada:*
5. jun 2024.

Probijanje pravne ličnosti aspekti doktrine, zakonodavstva i sudske prakse

Rezime: Predmet istraživanja je institut privrednog prava koji je u službi zaštite poverilaca onih privrednih društava čiji članovi odgovaraju do visine uloženog. Reč je o svojevrsnom pravnom fenomenu pod nazivom “probijanje pravne ličnosti” ili, kako ga zakonodavac naziva, “zloupotreba pravnog lica” koji je, iako ozakonjen još pre tri decenije, u našoj pravnoj teoriji nedovoljno obrađen, a u sudskoj praksi samo izuzetno primenjen, uprkos tome što često predstavlja jedino sredstvo zaštite poverilaca protiv nesavesnih dužnika. Odlučujući dokaz u ovakvim sporovima je finansijsko forenzičko veštačenje. Svestan da naučna obrada ovog instituta neće po automatizmu dovesti do njegove učestalije primene, autor veruje da će ipak doprineti podizanju pravne svesti, poput one Paracelzusove: “*Više se voli ono o čemu se više zna*”¹... jer, snaga je u znanju.

Ključne reči: princip ograničene odgovornosti, zloupotreba privrednog društva, povreda načela savesnosti i poštenja, privid ili probijanje pravne ličnosti.

1. INSTITUT PROBIJANJA PRAVNE LIČNOSTI SA ASPEKTA DOKTRINE

1.1. Koncept ograničene odgovornosti i njegov izuzetak

Privredno društvo postaje nosilac prava i obaveza, a time i nosilac imovinskopravne odgovornosti, kao važnog instrumenta za očuvanje pravne sigurnosti, upisom u sudski registar kada stiče i pravni subjektivitet.² U središtu naše pažnje je imovin-

Doc. dr Jovana Pušac

Advokat iz Banjaluke i docent na Fakultetu pravnih nauka Panevropskog Univerziteta „Apeiron“, Banja Luka, jovana.pusac@jp-lawoffice.com

¹ Erih From je tako započeo svoju knjigu „Umeće ljubavi“ rečima: „*Ko ništa ne zna, ništa ne voli. Ko ne ume ništa, ne razume ništa. Ko ništa ne razume, bezvredan je. Ali onaj ko poima, taj i voli, zapaža, vidi... Više se voli ono o čemu se više zna. Ko god zamišlja da svako voće sazreva u isto vreme kad i jagode, ne zna ništa o grožđu.*“ Paracelzus (alhemijačar, lekar, astrolog iz XV veka).

² Odredbom čl. 2. st. 2. Zakona o privrednim društvima, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 127/2008, 58/2009, 100/2011, 67/2013, 100/2017, 82/2019, 17/2023, propisano je da se privredno društvo može osnovati u formi ortačkog društva, komanditnog društva, društva sa ograničenom odgovornošću ili akcionarskog društva. Pri tome, *ortačko društvo* je društvo dva ili više ortaka koji solidarno odgovaraju celokupnom svojom imo-

skoppravna odgovornost društava kapitala (društva sa ograničenom odgovornošću i akcionarskog društva), budući da se institut probiranja pravne ličnosti odnosi na članove ovih društava (članove doo i akcionare). Istina, odnosi se i na jednog člana društva lica, tzv. komanditora, no, kako se komanditno društvo veoma retko sreće u našoj praksi,³ u nastavku ćemo imati u vidu samo članove društava kapitala (doo i ad).

U svim pravnim sistemima, bez izuzetka, važi pravilo da privredna društva odgovaraju za obaveze prema trećim licima isključivo svojom imovinom, i to neograničeno, celokupnom imovinom kojom raspolažu.⁴ Ovo je jedna od posledica *načela odvojenosti pravnog subjektiviteta* privrednog društva od njegovih članova (načelo odvojenosti njihovih imovina) usled čega se društvo posmatra kao „odvojeni entitet“⁵ u odnosu na svoje članove.⁶ Osnivači, ali i docniji članovi društva kapitala ne odgovaraju za obaveze društva, već samo snose rizik za poslovanje društva do visine svog uloga. Dakle, članovi društva odgovaraju do visine ugovorenog uloga, a ukoliko ugovoreni ulog nije unet u imovinu društva, odgovaraju do iznosa neunesenog uloga.⁷ U praksi to znači da, u slučaju kada društvo posluje sa gubicima, član društva može izgubiti samo onoliko koliko je uložio u društvo prilikom osnivanja, kao i naknadni, dodatni ulog pri povećanju osnovnog kapitala i ništa više.

Dve su ključne funkcije koje opravdavaju priznavanje pravnog subjektiviteta privrednom društvu – *garantna funkcija* koja se odnosi na zaštitu poverilaca ili, preciznije, na obezbeđenje njihovog namirenja i *limitna funkcija* na osnovu koje osnivači, odnosno čla-

vinom za obaveze društva, ako sa poveriocem nije drugačije ugovoreno (v. čl. 48. Zakona o privrednim društvima), *komanditno društvo* je društvo koje ima najmanje dva člana, od kojih najmanje jedno lice odgovara neograničeno za njegove obaveze (komplementar), a najmanje jedno lice (komanditor) snosi rizik do visine svog ugovorenog uloga (v. čl. 85. Zakona o privrednim društvima), *društvo sa ograničenom odgovornošću* je društvo u kome jedan ili više članova društva imaju udele u osnovnom kapitalu društva s tim da članovi društva ne odgovaraju za obaveze društva osim do iznosa neunesenog uloga u imovinu društva (v. čl. 99. Zakona o privrednim društvima), i naposljetku, *akcionarsko društvo* je društvo čiji je osnovni kapital podeljen na akcije jednog ili više akcionara koji ne odgovaraju za obaveze društva osim do iznosa ugovorenog, a neuplaćenog uloga u imovinu društva (v. čl. 179. Zakona o privrednim društvima).

³ Prema podacima APIF-a na dan 11.03.2024. godine, u Republici Srpskoj je u sudski registar upisano samo jedno komanditno društvo, i to “STARK” k.d. Mahovljani, Laktaši, sa ugovorenim i uplaćenim kapitalom od 10,00 KM. Pri tome je *komanditor* u pogledu potencijalne lične odgovornosti za obaveze društva pravno najzaštićeniji član društva, on ne odgovara za obaveze komanditnog društva ukoliko je u celini uplatio ugovoreni ulog i ukoliko, uz njegovu saglasnost, njegovo ime nije uneto u poslovno ime komanditnog društva. Na taj način je obuhvaćen tzv. „dvostepenom zaštitom“ koja podrazumeva ne samo koncept ograničene odgovornosti za obaveze društva, već i prisustvo komplementara koji neograničeno solidarno odgovaraju za obaveze društva.

⁴ Pri tome, privredno društvo ne može odgovarati imovinom na kojoj nema svojinska prava poput imovinskih sredstava drugih lica koja društvo koristi po nekom pravnom osnovu (npr. zakup, poslug).

⁵ V. Wormser, M. (1912). Piercing the Veil of Corporate Entity. *Columbia Law Review*. 12(6), 496.

⁶ Članovi privrednog društva su lica koja su društvo osnovala, kao i ona koja su mu naknadno pristupila, a u svakodnevnom govoru nazivaju se vlasnicima društva ili firme. U tom smislu, pojam „član društva“ upotrebljava se kao zajednički naziv za članove društava lica (od i kd) i društava kapitala (doo i ad).

⁷ V. čl. 13. Zakona o privrednim društvima.

novi društva u društvima kapitala (doo i ad) ne odgovaraju za obaveze društva, već snose rizik poslovanja samo do visine uloga.

Kada je reč o garantnoj funkciji, prvenstveno se misli na *pravila o minimalnom kapitalu društva i principu njegovog održavanja*, kao obliku preventivne zaštite poverilaca. Putem ovog pravila privredno društvo celokupnim kapitalom, koji kod određenih formi privrednih društava ne sme pasti ispod propisane granice, odgovara poveriocima za svoje obaveze.⁸ S obzirom da je Zakonom o privrednim društvima propisano da minimalni osnovni kapital društva sa ograničenom odgovornošću iznosi 1 KM,⁹ postavlja se pitanje kako će privredno društvo u Republici Srpskoj uopšte moći da realizuje ovu svoju garantnu funkciju. Ovo pitanje je u direktnoj vezi sa potkapitalizacijom društva o kojoj ćemo govoriti u nastavku.

Limitna funkcija pravnog subjektiviteta odnosi se na društva kapitala budući da kod društava lica (ortračko i komanditno), osnivači odgovaraju za obaveze društva neograničeno, celokupnom svojom imovinom, dakle, bez limita. Nasuprot tome, odgovornost članova društava kapitala za obaveze društva je limitirana do visine unetog uloga. Zbog toga su ove forme veoma popularne prilikom osnivanja privrednih društava, jer ograničavaju rizik osnivača u slučaju neuspelog poslovnog poduhvata, i to samo do visine uloženog, pa se stoga za članove društva kapitala kaže da su zaštićeni „velom“ pravne ličnosti osnovanog društva. Otuda, sama pravna priroda društva kapitala otvara realnu mogućnost zloupotrebe koja se ogleda u tome da se koristi od poslovanja zadrže za člana društva, a rizik poslovanja prebaci na društvo.

Smatra se da je princip ograničene odgovornosti zasnovan na ekonomskim argumentima. Tako je u ranijoj istoriji kompanijskog prava prognozirano da će njegovim uspostavljanjem biti podstaknuto investiranje i privredni razvoj. No, iako uvođenje ovog principa nije isključivi uzrok privrednog razvoja, može se reći da je svakako doprineo investicionom talasu, naročito u manjim kompanijama. Njime se rizik ulaganja u poslovanje smanjuje do visine uloga u društvo, pa se na taj način omogućava osnivačima i docnijim članovima da više novca ulože u planiranu poslovnu aktivnost, uz izbegavanje bojazni da će njihova lična imovina biti ugrožena. Preko vrednosti uloženog u osnovni kapital društva, rizik poslovanja prevaljuje se na poverioce društva. Međutim, upravo zbog toga, javile su se, naročito u ekonomskoj doktrini, kritike u smislu da stvaranjem „pravnog vela“ privrednog društva dolazi do prelaska rizika sa članova na poverioce. Naime, ograničenje rizika predstavlja pogodno tlo za brojne zloupotrebe u cilju ostvarivanja ličnih koristi pojedinih članova, a nauštrb interesa poverilaca koji mogu biti izigrani u naplati potraživanja iz imovine privrednog društva. Time su otvorene dileme da li je stanovište o konceptu ograničene odgo-

⁸ Više v. Radović, M. (2021). Odgovornost kontrolnog člana za obaveze društva prestalog prinudnom likvidacijom: *Zbornik radova Kopaoničke škole prirodnog prava Slobodan Perović*, 441., Jevremović Petrović, T. (2011). Poverioci u kompanijskom pravu i instrumenti njihove zaštite. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*. (1), 223-254

⁹ V. čl. 107. st. 1. Zakona o privrednim društvima. Odredbom čl. 228. st. 1. i st. 2. Zakona o privrednim društvima, propisano je da minimalni novčani ulog osnovnog kapitala zatvorenog akcionarskog društva na dan upisa u registar iznosi 20.000 KM, a otvorenog 50.000 KM. Pri tome, osnovni kapital otvorenog akcionarskog društva može da se smanji smanjenjem u redovnom postupku ali samo do iznosa od 50.000 KM, a u suprotnom se pokreće postupak likvidacije ili stečaja društva u skladu sa zakonom (v. član 265. stav 1. Zakona o privrednim društvima).

vornosti, kao dominantnom, uopšte moralno prihvatljivo.¹⁰

Upravo su ove dileme dovele do usaglašavanja stavova u pravnoj teoriji i praksi, u smislu da „zid“ koji odvaja odgovornost članova za obaveze društva ne sme biti bezuslovno neprobojan. Naprotiv, ukoliko se ispostavi da limitna funkcija privrednog društva nije usmerena na ostvarivanje njegovih osnovnih ciljeva, već joj je svrha da bude paravan za zloupotrebu prava, „zidine“ će popustiti, odnosno, drukčije rečeno, biće probijene. Time, međutim, pravni subjektivitet privrednog društva neće biti u potpunosti eliminisan, već samo okrnjen. Privredno društvo će i u slučaju prodora kroz njegovu pravnu ličnost (na osnovu pravosnažne sudske presude kojom se usvaja tužbeni zahtev poverioca), ostati da postoji kao nezavisan pravni subjekt, jer probijanje deluje samo prema onom članu koji je zloupotrebio načelo ograničene odgovornosti, u čemu se ogleda *relativno pravno dejstvo* ovog instituta.¹¹ Podizanjem „pravnog vela“ (*lifting the veil, piercing the corporate veil*), biće samo zanemarena limitna funkcija privrednog društva, jer pravosnažnom presudom obavezani osnivači, odnosno članovi tada neće biti odgovorni za obaveze društva samo do visine unetog ili uplaćenog uloga, već će, kako naš zakonodavac kaže, biti „*lično i solidarno odgovorni prema trećim licima*“, tzv. neograničena odgovornost za obaveze privrednog društva.¹²

Dakle, zaštita putem vela pravne ličnosti postoji samo ukoliko članovi društva ne zloupotrebe princip ograničene odgovornosti. Otuda probijanje pravne ličnosti predstavlja sudskim putem nametnuti izuzetak od principa ograničene odgovornosti tako što se član društva obavezuje da izmiri obaveze društva kao da su njegove.¹³

Inače, navedena pojava zloupotrebe privrednih društava prisutna je i u našem poretku pod raznim nazivima, kao što su fantomska firma, fiktivna društva, društva za jednokratnu upotrebu, i sl. Veliki broj takvih, fiktivnih privrednih društava osnovanih samo jednim delom radi sticanja dobiti, a prvenstveno radi postizanja drugih ciljeva, društava koja tipično okončavaju privrednu egzistenciju bez imovine i blokadom bankovnih računa, a njihovi poverioci bez nade da će svoja potraživanja prema tim društvima realizovati, upućuje na zaključak da postoji izvesna sistemska manjkavost koja *de facto* omogućava takvo, u najmanju ruku, nesavesno poslovanje u našoj privredi, bez sankcija. Usled toga, „sigurnost svojine i ugovora kod nas, što je kamen temeljac moderne tržišne privrede, dovedena je do ranga vlastitog privrednog samoubistva“¹⁴.

¹⁰ Više v. Radović, M. (2017). *Probijanje pravne ličnosti u stečajnom postupku*, doktorska disertacija. Beograd: Pravni fakultet, 27-28.

¹¹ *Ibid.*

„Imovina fizičkog lica je trajnija kategorija od imovine privrednog društva, naročito uzimajući u obzir okolnost da je pogledu privrednog društva moguće otvoriti stečajni postupak (rizik bankrota) koji u srpskom pravu nije moguć nad imovinom fizičkog lica”, Tešić, N. (2021). Ako sam ti osnivač, nisu nam kese sestre - Da li i dalje verujemo u limitnu funkciju Doo? *Usklađivanje poslovnog prava Srbije s pravom Evropske unije*, 137-182.

¹² V. čl. 15. Zakona o privrednim društvima.

¹³ Thompson, R. (1991). Piercing the Corporate Veil: An Empirical Study. *Cornell Law Review*. 76(5), 1036.

¹⁴ Vasiljević, M. (2015). *Kompanijsko pravo: pravo privrednih društava*, Beograd: Pravni fakultet, Službeni glasnik, 72.

1.2. Poreklo instituta probijanja pravne ličnosti

Pravni institut „probijanje pravne ličnosti“, kao najprepoznatljiviji pravni transplant koji je iz anglo-američkog prava uvršten u naše kompanijsko pravo i zakonodavstvo, predstavlja odstupanje od principa ograničene odgovornosti članova za obaveze privrednih društava.

Pojedini pravni teoretičari ovu ustanovu vezuju za englesko pravo i odluke engleskih sudova u sporu *Salomon v. Salomon and Co. Ltd* s kraja XIX veka ili ga uopšteno smatraju institutom anglosaksonskog prava. Odluka suda u ovom sporu je frapantna. Individualni trgovac kožom i proizvođač čizama Aron Salomon je 1892. godine osnovao privredno društvo „Salomon kompaniju“ (engl. *Salomon and Co. Ltd*), u formi akcionarskog društva. Budući da su tadašnji propisi dozvoljavali osnivanje a.d. od najmanje sedam akcionara, Salomon je pored sebe, uključio i svoju suprugu i petoro dece, ali je stvarni osnivač uistinu bio samo Salomon, jer je šest akcija pripalo članovima njegove porodice, svakom po jedna, a 20.000 akcija pripalo je Salomonu. Pored toga, bilo je specifično i to što je Salomon deo osnivačkog uloga obezbedio tzv. *lebdećom zalogom* (osnovna odlika lebdeće zaloge je u tome što sadržina opterećenog dobra nije jasno vidljiva sve do nastupanja uslova za njenu realizaciju. Tek u postupku realizacije, tzv. kristalizacije, opterećeno dobro čine sve stvari i prava koje su se u tom trenutku našle u imovini zalagodavca). Nedugo nakon osnivanja, privredno društvo je zapalo u finansijske poteškoće, te je pokrenut postupak likvidacije. U likvidacionom postupku se pored neobezbeđenih poverilaca pojavio i Salomon koji je sa statusom založnog poverioca zahtevao prioritarno namirenje iz vrednosti zaloge. Međutim, uz obrazloženje da je privredno društvo „Salomon kompanija“ predstavljalo samo paravan za ostvarivanje ličnih interesa Arona Salomona, koji je suštinski bio jedini stvarni osnivač ovog privrednog društva, neobezbeđeni poverioci podneli su tužbu sudu radi obavezivanja Salomona da celokupnom svojom imovinom odgovara poveriocima za obaveze privrednog društva.

U prvoj instanci, sud je utvrdio da je u konkretnom slučaju „Salomon kompanija“ bila samo „agent“, odnosno punomoćnik Arona Salomona kao jedinog stvarnog osnivača. Apelacioni sud je potvrdio odluku prve instance, ali uz drugačije obrazloženje, i to da je u predmetnom sporu reč o *de facto* jednočlanom društvu, pa je utvrđena povreda tada važećih propisa o minimalnom broju članova a.d. Međutim, Dom lordova, postupajući kao engleski Vrhovni sud, pet godina kasnije, preinačio je odluku nižih sudova i presudom odbio tužbeni zahtev tužilaca. U obrazloženju presude navodi se da je „Salomon kompanija“ samostalni privredni subjekt koji poseduje sopstvenu imovinu, odvojenu od imovine osnivača. Stoga, Aron Salomon ne može biti odgovoran za obaveze privrednog društva, budući da je reč o odvojenim subjektivitetima. Ukazano je i da je zakonskim normama samo propisan minimalan broj članova a.d., ali ne i obim njihovih udela.¹⁵ Usled ovoga, moguće je zaključiti da, umesto revolucionarnog pokušaja uvođenja u pravni život instituta probijanja pravne ličnosti, slučaj *Salomon v. Salomon and Co. Ltd* pledira upravo suprotno - temeljni princip ograničene odgovornosti članova društva, pri čemu još i reljefno prikazuje kako izgleda kada se pravni poredak rigorozno drži ovog principa.

Prema stanovištu profesora Morisa Vormsera (engl. *Maurice Wormser*) koji se smatra „ocem instituta probijanja pravne ličnosti“, naznake o nastajanju ovog instituta vezuju se ipak za američko pravo i početak XIX veka, tj. spor *Bank of United States v. Deveaux* iz 1809. godine. U odluci američkog Vrhovnog suda, predsednik veća Maršal je, prilikom

¹⁵ V. *ibid.*, 67.

ocene da li banka može biti stranka u postupku pred federalnim sudovima, izneo stano-
vište koje je u to vreme bilo revolucionarno. Naime, on je pošao od činjenice da ukoliko
se privredno društvo posmatra kao klasičan pravni entitet, ono ne može imati svojstvo
građanina države, koji je jedino tada mogao imati postulacionu sposobnost, pa tako ne
može podneti tužbu sudu. Međutim, nezavisno od toga što je privredno društvo samosta-
lan pravni subjekt, potrebno je prodreti kroz njegov entitet, sve do „karaktera njegovih
članova koji u stvari čine privredno društvo“. Takvim činjenjem moguće je doći do suštine,
da stranku u sporu čine akcionari banke kao njeni članovi. S obzirom da akcionari imaju
status građanstva, tužba banke u predmetnom sporu smatrana je dozvoljenom.¹⁶

Iako ne predstavlja klasičan primer podizanja pravnog vela privrednog društva, sta-
novište zauzeto u navedenom sporu predstavlja prvi primer odstupanja od pravila o tretir-
ranju privrednog društva kao nezavisnog pravnog entiteta u odnosu na njegove članove.
Nakon ovog slučaja, primena instituta probijanja pravne ličnosti, postaje sve učestalija u
sudskoj praksi.¹⁷

Za razvoj instituta probijanja u pravnoj istoriji, pored profesora Vormsera, naročiti
značaj pridaje se sudiji Bendžaminu Kardozu (engl. *Benjamin Cardozo*) zahvaljujući ko-
jem su američki sudovi počeli prihvatati ideju da se i kod povezanih lica može utvrditi od-
govornost matičnog društva za obaveze zavisnog društva, ukoliko se utvrdi da je matično
društvo imalo preovlađujući uticaj na zavisno društvo, da je iscrpljivalo imovinu zavisnog
društva u svoju korist, a odgovornost za poslovanje prebacivalo na zavisno društvo i otuda
onemogućavalo poveriocima tog društva da namire svoje potraživanje.¹⁸

1.3. Pojam i pravna priroda instituta

Probijanje pravne ličnosti kao korektiv opšteg principa da članovi društva sa ograni-
čenom odgovornošću ne odgovaraju za obaveze društva, ima za cilj da sankcioniše svako

¹⁶ Više v. Radović, M. (2017), 32, kao i Wormser (1912), 497-498.

¹⁷ Tako se počela razvijati najdublje uvrežena doktrina probijanja pravne ličnosti u SAD-u, tzv. teorija podizanja korporativnog vela (*doctrine of piercing the corporate veil*). Prvi slučaj u ko-
jem je korišćen izraz veo, tj. *veil* datira iz 1839. godine (*Fairfield County Turnpike co. V. Thorp*),
a izraz probijanje, tj. *piercing the veil* prvi put je zabeležen u pravnoj doktrini u radu prof. Vorm-
sera iz 1912. godine.

Kao jedan od najranijih sudskih slučajeva, navodi se *Booth v. Bunce* iz 1865. godine. Dva
partnera, Mongomeri i Lund (engl. *Montgomery and Lund*), nakon zapadanja u finansijske
poteškoće pri poslovanju u svom ortačkom društvu, osnivaju novo privredno društvo, „Mong-
omeri kompaniju“ (engl. *Montgomery Co.*), u formi akcionarskog društva sa ciljem da se sva
imovina iz ortačkog društva prenese na novoosnovano privredno društvo i na taj način izigraju
poverioci ortačkog društva. Oštećeni poverioci ortačkog društva podneli su tužbu protiv novoos-
novane kompanije, radi naplate svojih potraživanja koju je prvostepeni sud usvojio i omogućio
poveriocima da svoja potraživanja nastala prema ortačkom društvu naplate od „Mongomeri
kompanije“. U obrazloženju odluke navodi se: „Da je kompanija osnovana s poštenim ciljevima
i da je prenos imovine iz ortačkog društva Mongomerija i Lunda, takođe, izvršen bez prevar-
nih namera, ne bi postojao osnov za odgovornost novoosnovane kompanije. No, kako je novo
privredno društvo osnovano radi izigravanja poverilaca Mongomerija i Lunda, poverioci će
moći da naplate svoja potraživanja od novoosnovane kompanije“. V. Wormser (1912), 498.

¹⁸ Presser, S. (2011). *Piercing the Corporate Veil*, 16. Premda je sudija Kardozo bio naročito oba-
ziv smatrajući da je probijanje pravne ličnosti društveno-politički opravdan institut samo uko-
liko je usmeren na sprečavanje prethodno dokazane zloupotrebe prava.

ponašanje članova privrednog društva koji zloupotrebe pravila o odvojenosti imovine privrednog društva i njihove lične imovine (ili na drugi način zloupotrebe društvo), pa stoga ukoliko članovi društva raspolažu imovinom društva kao svojom, solidarno odgovaraju za obaveze društva.¹⁹ Dakle, institut probijanja zasniva se na zloupotrebi prava, odnosno, u širem smislu, na povredi načela savesnosti i poštenja koja se, po svojoj pravnoj prirodi, razlikuje od deliktne odgovornosti, odnosno odgovornosti za naknadu štete.

Radi razumevanja instituta probijanja pravne ličnosti i mesta koje ono zauzima u našem pravnom sistemu, potrebno je, najpre, odgonetnuti njegovu pravnu prirodu. S obzirom da koreni ovog instituta počivaju na odlukama sudova, u pravnoj teoriji, naročito anglo-američkoj, ukazuje se da je pravna priroda ovog instituta „neuhvatljiva“, usled toga što njegova primena pretežno zavisi od sudijske procene postojanja potrebe za ovim institutom.²⁰

Probijanje pravne ličnosti predstavlja ličnu, neograničenu odgovornost člana društva zbog zloupotrebe pravila o ograničenoj odgovornosti za obaveze privrednog društva. U slučaju uspeha u sporu povodom probijanja pravne ličnosti, poveriocima se omogućava da od člana društva, na njegovoj ličnoj imovini, naplate potraživanje koje je nastalo prema privrednom društvu. Posledica zloupotrebe navedenog pravila ogleda se u činjenici da član društva neograničeno odgovara svojom imovinom za obaveze koje je društvo preuzelo u svoje ime (*ugovorna odgovornost*), odnosno za štetu koju je prouzrokovalo društvo (*deliktna odgovornost*). Dakle, član odgovara za tuđe, a ne za vlastite obaveze.

Pojedini autori su mišljenja da se ovde radi o zakonom propisanom solidarnom jemstvu, pa se otuda na odgovornost člana društva dužnika primenjuju pravila o solidarnom jemstvu.²¹

Posmatrano iz ugla člana društva, ne možemo govoriti o postojanju obaveze člana društva koja izvire iz obligacije u kojoj je on neposredno učestvovao. Prema njemu institut probijanja pravne ličnosti predstavlja sankciju u vidu „odgovornosti“ zbog zloupotrebe pravila o ograničenoj odgovornosti za obaveze društva. Otuda, obaveza člana društva na izmirenje potraživanja poverioca nastalog prema društvu počiva na zakonskoj obavezi,²² tj. u ovom slučaju izvor obligacije je *zakonska činjenica*.²³

Odgovornost člana društva u slučaju probijanja pravne ličnosti je *akcesorna*, jer prestaje u slučaju kada prestane da postoji obaveza društva. S obzirom da član društva odgovara za obavezu društva, sadržina i obim ispunjenja od strane člana ne mogu premašiti obavezu društva. No, i pored ovih karakteristika odgovornosti člana društva, njegova odgovornost je *primarna*, a ne *supsidijarna*. To znači da za primenu instituta probijanja pravne ličnosti *nije nužno dokazivanje da samo privredno društvo nije u mogućnosti da*

¹⁹ Presuda Vrhovnog kasacionog suda Srbije, Prev-250/2021 od 23.09.2021. godina, preuzeto 10.03.2024, sa <https://www.vrh.sud.rs/sr-lat/prev-2502021-3222>.

²⁰ V. Radović, M. (2017), 59.

²¹ V. Milenović, D. (2009). Probijanje pravne ličnosti – sredstvo zaštite poverilaca protiv nesavesnih dužnika. *Pravo i privreda* (1-4), 125.

²² V. Barbić, J. (2005). *Pravo društava, knjiga druga – Društva kapitala*, Zagreb: Organizator doo, 24.

²³ Odredbom čl. 1. Zakona o obligacionim odnosima, *Službeni list SFRJ*, br. 29/1978, 39/1985, 45/1989, 57/1989 i *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 17/1993, 3/1996, 39/2003, 74/2004, propisano je da se tim zakonom uređuju obligacioni odnosi koji nastaju iz ugovora, prouzrokovanja štete, sticanja bez osnova, posloводства bez naloga, jednostrane izjave volje i *drugih zakonom utvrđenih činjenica* (prim. Autora).

svoju obavezu izvrši. To iz razloga što se kod probijanja pravne ličnosti ne radi o odgovornosti za naknadu štete, nego o *zakonskoj odgovornosti člana društva za zloupotrebu pravila o ograničenoj odgovornosti za obaveze društva*.²⁴ Tako je zloupotreba pravila o ograničenoj odgovornosti za obaveze društva definisana kao opšti osnov za primenu instituta probijanja.²⁵

Zloupotreba može biti subjektivna i objektivna. *Subjektivna zloupotreba* postoji kada se društvo koristi za postizanje ciljeva koji su zabranjeni (nezakoniti ili prevarni) sa namerom da se naškodi poveriocima društva. *Objektivna zloupotreba* postoji u slučajevima kada se društvo koristi protivno ciljevima zbog kojih mu je priznat subjektivitet, bez namere da se drugima naškodi. U praksi se objektivna i subjektivna zloupotreba najčešće prepliću u istom slučaju, ali je dovoljno da se dokaže objektivna zloupotreba.²⁶

U pravnom sistemu Republike Srpske, ovaj institut počiva na zloupotrebi prava koja se manifestuje: 1) u zloupotrebi privrednog društva za nezakonite ili prevarne ciljeve, ili 2) u raspolaganju sa imovinom privrednog društva kao sa sopstvenom imovinom, na način kao da privredno društvo kao pravno lice ne postoji.²⁷

Opisana obeležja instituta probijanja pravne ličnosti ukazuju da se radi o veoma složenoj pravnoj ustanovi. Iako sličnoj sa ustanovom *zakonskog solidarnog jemstva*, ona zbog svoje specifične pravne prirode, predstavlja potpuno samostalnu *sui generis* pravnu ustanovu, pa otuda i svojevrstan pravni fenomen.

1.4. Argumenti *pro et contra*

U pravnoj teoriji ne postoji saglasnost o opravdanosti postojanja instituta probijanja pravne ličnosti. Antagonistička argumentacija se zasniva na navodima da se tužbeni zahtevi za probijanje pravne ličnosti javljaju retko, te da je odlučivanje po takvim zahtevima neprincipijelno i arbitrarno.²⁸ Sem toga, sporovi po takvim tužbama uzrokuju visoke troškove u sudskom postupku, a praćeni su velikim rizikom po tužioce usled nemogućnosti dokazivanja zloupotrebe društva.²⁹ Prema antagonistima, vlasnik društva ne učestvuje neposredno u zaključivanju pravnih poslova društva, već to čine ovlašćeni organi društva pa se ni na koji način vlasnik ne može smatrati odgovornim za radnje društva, već je odgovorno samo društvo. Otuda se pristalice ovog pristupa zalažu za isključivi princip ograničene odgovornosti, iako i sami primećuju njegove manjkavosti. Naime, priznaju da princip ograničene odgovornosti doprinosi prenošenju rizika sa članova na poverioce, ali smatraju da ove nedostatke nije moguće prevazići primenom instituta probijanja pravne

²⁴ V. Barbić (2005), 23.

²⁵ Radović, M. (2022). Probijanje pravne ličnosti u kompanijskom pravu Srbije. *Zbornik radova: Radni odnosi, naknada štete i izvršenje*, 115.

²⁶ „Za odgovornost akcionara ili članova privrednog društva zbog nezakonitog raspolaganja imovinom tog društva nije neophodno da postoji cilj, odnosno namjera da se izigraju poverioci društva“, presuda Vrhovnog suda Republike Srpske, 60 0 Ps 024805 19 Rev od 02.10.2019. godine, preuzeto 10.03.2024, sa <https://pravosudje.ba/vstvfo-api/vijest/download/80038>.

²⁷ V. čl. 15. Zakona o privrednim društvima. U nastavku rada detaljnije ćemo analizirati ovu odredbu.

²⁸ Morris, G. (1991). Piercing the Corporate Veil in Louisiana. *Louisiana Law Review*, 52(1), 271-272.

²⁹ Bainbridge, S. (2005). Abolishing LLC Veil Piercing. *University of Illinois Law Review*, 77(1), 102.

ličnosti, već jedino usavršavanjem principa ograničene odgovornosti.³⁰

Ne treba izgubiti iz vida da, kao izuzetak od principa ograničene odgovornosti, institut probijanja ne predstavlja ništa drugo do „pravni lek“, odnosno korektiv u slučaju zloupotrebe tog principa. Zbog različitih vidova moguće zloupotrebe društva, on je nužno promenljiv i prilagodljiv. To ne znači da nije potreban i društveno-politički opravdan u svakom pravnom sistemu koji teži sprečavanju zloupotrebe prava. Naprotiv, u savremenim uslovima poslovanja potreba za primenom instituta probijanja pravne ličnosti je nusušna. Stoga, umesto rasprave o potrebi za postojanjem ovog pravnog instituta, poželjno je veću pažnju posvetiti njegovom razvoju. Ono čemu svakako treba težiti jeste da se razlozi probijanja pravne ličnosti omeđe ujednačenim pravnim standardima kako se probijanju ne bi pristupalo arbitrarno, bez ustaljenih orijentacionih kriterijuma.³¹ U suprotnom, ovaj princip biva pretvoren u svoju antitezu.

Istina je da je sudska praksa, ne samo u nas već i u drugim pravnim sistemima,³² koledljiva u primeni ovog instituta upravo zbog nedovoljno jasnih smernica.³³ Očigledno je da zakonska pravna transplantacija anglosaksonskog instituta probijanja pravne ličnosti nikako ne može biti dovoljna, već je neophodno dostizanje odgovarajućeg stepena razvoja pravne misli da bi se suštinski razumeo institut koji sudovi treba da primenjuju.³⁴

Imajući u vidu da je neplaćanje dugova u našoj privredi postala učestala pojava, lišena moralnih osuda, te da brojne zloupotrebe činjene u cilju izigravanja poverilaca, u konačnici, dovode do urušavanja celokupnog privrednog sistema jedne zemlje, čini se da pravilno razumevanje ovog pravnog instituta, a potom i njegova pravilna primena u sudskoj praksi mogu značajno doprineti uspostavljanju stabilnog privrednog sistema u Republici Srpskoj.

³⁰ *Op. cit.*, 95, 99.

³¹ Više v. Radović, M. (2017), 44 - 45.

³² Tako je, primerice, i u Ruskom pravnom sistemu retka primena ovog instituta usled neusaglašenosti pravnih teoretičara i praktičara u pogledu opravdanosti i načina primene probijanja pravne ličnosti. Više v. Podshipalov, T. (2018). Protection of property rights based on the doctrine of piercing the corporate veil in the russian case law. *Russian Law Journal*, 6(2), 58.

³³ Tako je, na primer, u praksi Vrhovnog kasacionog suda Srbije zabeležen slučaj pogrešnog tumačenja da prevarne radnje člana prema društvu valja ispitivati u smislu postojanja krivičnog dela prevare, umesto u građanskopravnom smislu, v. presudu Vrhovnog kasacionog suda Srbije, Rev-2494/2017 od 06.06.2018. godina, preuzeto 10.03.2024, sa www.vrh.sud.rs/sr-lat/rev-24942017-proboj-pravne-licnosti.

³⁴ Radović, M.Z. (2019). Uticaj anglosaksonskog prava na srpsko kompanijsko pravo. *Strani pravni život*, (2), 42. “Razlog se ogleda u bitno drugačijim okolnostima u srpskoj privredi u odnosu na zemlje porekla transplanata – Americi i Engleskoj. Dok u pomenutim anglosaksonskim zemljama stožer privrede predstavljaju akcionarska društva sa disperzovanim akcionarstvom i razvijenim tržištem kapitala, u Srbiji dominiraju društva sa ograničenom odgovornošću, i to pre svega jednočlana ili porodična, sa manjim brojem članova, a nad malobrojnim akcionarskim društvima je nakon privatizacije izvršena koncentracija vlasništva, tako da i ona danas većinski imaju kontrolnog akcionara. Otuda su i problemi, odnosno kontekst u kome treba primenjivati anglosaksonske kompanijskopravne institute bitno drugačiji nego, na primer, u Americi. To u velikoj meri otežava adaptaciju navedenih pravnih transplanata. Kada se tome doda činjenica različite pravne tradicije i sistema, jasno je zbog čega ni primena anglosaksonskih koncepata ne može biti dovoljno efikasna“, *ibid.*

2. INSTITUT PROBIJANJA PRAVNE LIČNOSTI KROZ ZAKONODAVSTVO

Institut probijanja pravne ličnosti u našem pravnom poretku postoji čak tri decenije. Prvi put je normiran izmenama i dopunama *Zakona o preduzećima SFRJ iz 1989. godine*,³⁵ da bi kasnije donetim *Zakonom o preduzećima Republike Srpske iz 1998. godine*,³⁶ bilo posvećeno više pažnje ovoj ustanovi koja je tada, pod snažnim uticajem slovenačkog zakonodavstva, normirana pod nazivom „privid pravne ličnosti“.³⁷ Međutim, specifičnost ove zakonske regulative ogleda se u proširenju odgovornosti za probijanje pravne ličnosti, uz vlasnike društva, i na članove uprave i direktore. Takva zakonska konstrukcija, u određenom smislu, narušava granice jasnog razlikovanja pravila o probijanju pravne ličnosti od pravila o odgovornosti direktora zbog povrede posebnih dužnosti prema društvu (tzv. *instituta dužnosti, član 31. ZPD*). Primena instituta probijanja pravne ličnosti, pored usmenosti prema članovima društva, logična je jedino još prema tzv. direktorima u senci, odnosno faktičkim direktorima,³⁸

koje pravilo poznaje anglosaksonsko pravo. Zato je u našoj praksi, odgovornost u većini slučajeva utvrđivana prema članovima društva.

³⁵ Zakon o preduzećima, *Službeni list SFRJ*, br. 77/1988, 40/1989, 46/1990, 61/1990, čl. 140a: „Ako jedini deoničar deoničkog društva, jedini član društva sa ograničenom odgovornošću ili jedini vlasnik privatnog preduzeća svojim radnjama ili mešanjem svoje imovine i imovine preduzeća stvara kod drugih privid privrednog identiteta sa preduzećem odgovara poveriocima za obaveze preduzeća neograničeno solidarno“. Dakle, prvobitno je ovaj institut važio samo za jednopersonalna društva, ali je kasnijim zakonima regulativa dopunjavana.

³⁶ V. čl. 54. Zakona o preduzećima, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 24/1998, 62/2002, 66/2002, 38/2003, 97/2004, 34/2006.

³⁷ Ovim zakonom bilo je propisano da osnivači, članovi, akcionari, članovi uprave i odbora izvršnih direktora odgovaraju za obaveze preduzeća celokupnom svojom imovinom:

1. ako su preduzeće zloupotrebili da bi postigli cilj koji je za njih zabranjen,
2. ako su preduzeće zloupotrebili da bi oštetili svoje poverioce,
3. ako su, suprotno propisima, postupali sa imovinom društva kao da je u pitanju njihova imovina,
4. ako su smanjili imovinu preduzeća u svoju korist ili u korist drugog lica, a znali su ili su morali znati da preduzeće neće biti u stanju da izmiri svoje obaveze prema trećim licima.

³⁸ Više v. Radović, M. (2017), 92. V. čl. 148. Zakona o privrednim društvima (statusna pitanja i način rada direktora) i čl. 152. Zakona o privrednim društvima (poslovi direktora ili upravnog odbora).

Danas je u susednim jurisdikcijama, Federaciji BiH,³⁹ Srbiji,⁴⁰ Crnoj Gori,⁴¹ Hrvatskoj,⁴² Sloveniji⁴³ i Makedoniji,⁴⁴ ovaj institut regulisan gotovo na istovetan način, sa

³⁹ U Federaciji BiH institut probijanja pravne ličnosti regulisan je pod nazivom *Odgovornost za obaveze*, i to na način da komanditor u komanditnom društvu, deoničar u deoničkom društvu i vlasnik udela društva sa ograničenom odgovornošću ne odgovara za obaveze društva, osim kada: a) koristi društvo za postizanje ličnog cilja koji nije saglasan ciljevima drugih članova i društva u celini; b) upravlja imovinom društva kao svojom imovinom; c) koristi društvo za prevaru ili oštećenje svojih poverilaca; d) utiče na smanjenje imovine društva u svoju korist ili korist trećih lica, ili utiče da društvo preuzme obaveze iako je znao ili morao znati da društvo nije ili neće biti sposobno da izvrši svoje obaveze, v. čl. 5. st. 2. Zakona o privrednim društvima, *Službene novine FBiH*, br. 81/2015, 75/2021. Kako nisu propisani rokovi za podizanje tužbe sudu, važe opšti rokovi zastarelosti potraživanja čije je namirenje ugroženo zloupotrebom privrednog društva.

⁴⁰ U Srbiji se zakonodavac, kako smo već napomenuli, opredelio za najprikladniji naziv zakonske odredbe *Probijanje pravne ličnosti*, i pri tome je definisao na sledeći način: "Komanditor, član društva s ograničenom odgovornošću i akcionar, kao i zakonski zastupnik tog lica ako je ono poslovno nesposobno fizičko lice, koji zloupotrebi pravilo o ograničenoj odgovornosti odgovara za obaveze društva.

Smatraće se da postoji zloupotreba iz stava 1. ovog člana naročito ako to lice:

- 1) upotrebi društvo za postizanje cilja koji mu je inače zabranjen;
- 2) koristi imovinu društva ili njome raspolaže kao da je njegova lična imovina;
- 3) koristi društvo ili njegovu imovinu u cilju oštećenja poverilaca društva;
- 4) radi sticanja koristi za sebe ili treća lica umanju imovinu društva, iako je znalo ili moralo znati da društvo neće moći da izvršava svoje obaveze.

Poverilac društva može podneti tužbu protiv lica iz stava 1. ovog člana nadležnom sudu prema sedištu društva u roku od šest meseci od dana saznanja za zloupotrebu, a najkasnije u roku od pet godina od dana zloupotrebe.

U slučaju da potraživanje poverioca iz stava 3. ovog člana nije dospelo u trenutku saznanja za zloupotrebu, rok od šest meseci počinje da teče od dana dospeća potraživanja." V. čl. 18. Zakona o privrednim društvima, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 36/2011 do 109/2021.

⁴¹ Crnogorski zakonodavac je na identičan način kao srbijanski regulisao ovaj institut, iako pod ranijim nazivom *Zloupotreba svojstva pravnog lica*, pri čemu se jedina razlika ogleda u objektivnom roku za podnošenje tužbe koji u Crnoj Gori iznosi tri godine od dana zloupotrebe. V. čl. 12. Zakona o privrednim društvima, *Službeni list Republike Crne Gore*, br. 65/2020.

⁴² U Hrvatskoj je ovaj institut uređen na istovetan način kao u Srbiji i Crnoj Gori, ali pod nazivom *Odgovornost članova trgovačkog društva*, s tim da nisu propisani rokovi za podnošenje tužbe nadležnom sudu, pa se primenjuju opšti rokovi zastarelosti potraživanja čije je namirenje ugroženo zloupotrebom privrednog društva, ali je predviđeno da u slučaju kada je nad d.o.o., a.d. ili k.d. otvoren stečajni postupak, zahteve protiv članova ovih društava za vreme trajanja stečajnog postupka može ostvarivati samo stečajni upravnik, iako je aktivna legitimacija stečajnog upravnika sasvim logična posledica po otvaranju stečajnog postupka, i bez ove odredbe. V. čl. 10. Zakona o trgovačkim društvima, *Narodne novine*, br. 111/1993 do 130/2023.

⁴³ Slovenački zakonodavac je, identično kao srbijanski, uredio ovaj institut pod nazivom *Spregled pravne osebnosti* što u prevodu znači „zanemarivanje pravnog subjektiviteta“, pri čemu je izostavio rokove za podizanje tužbe sudu pa se primenjuju opšti rokovi zastarelosti potraživanja čije je namirenje ugroženo zloupotrebom privrednog društva. V. čl. 8. Zakon o gospodarskih družbah, *Uradni list Republike Slovenije*, št. 65/2009 do 75/2023.

⁴⁴ Na istovetan način je ovaj institut regulisan u makedonskom pravu, istina, pod nazivom *Posebna odgovornost članova društva sa ograničenom odgovornošću i akcionara*, takođe, bez naznačenih rokova za podizanje tužbe, v. čl. 28. Zakona za трговските друштва, *Службен*

istim duhom i smislom norme, uz nomotehničke nijanse.

2.1. Pozitivnopravno rešenje u Republici Srpskoj

Odredbom člana 15. Zakona o privrednim društvima regulisan je institut probijanja pravne ličnosti pod nazivom *Zloupotreba pravnog lica*, i to na sledeći način:

1. Komanditori komanditnog društva, kao i članovi društva sa ograničenom odgovornošću i akcionari akcionarskog društva mogu prema trećim licima lično odgovarati za obaveze društva ako zloupotrebe privredno društvo za nezakonite ili prevarne ciljeve ili ako sa imovinom privrednog društva raspolažu kao sa sopstvenom imovinom na način kao da privredno društvo kao pravno lice ne postoji.
2. Lica iz stava 1. ovog člana odgovorna su za obaveze društva solidarno.
3. Odgovornost iz st. 1. i 2. ovog člana utvrđuje nadležni sud, pri čemu uzima u obzir sve okolnosti u vezi sa zloupotrebom, a naročito da se opšti princip ograničene odgovornosti ne primenjuje na slučajeve iz stava 1. ovog člana.

Dakle, kada je reč o pozitivnopravnom uređenju ovog instituta u našem zakonu, pitanje zloupotrebe se u zakonskom tekstu ograničava na dva slučaja: 1) zloupotrebu društva za nezakonite ili prevarne ciljeve, i 2) na raspolaganje imovinom društva kao sopstvenom, tj. da društvo ne postoji. Iz smisla zakonskog određenja proizlazi da onaj vid zloupotrebe koji ne ukazuje na protivzakonitost i prevarne radnje, ne predstavlja dovoljan razlog za probijanje pravne ličnosti, dok, s druge strane, nije potrebno da protivzakonitost i prevara u poslovanju budu prethodno utvrđene u krivičnom postupku.

U praksi je svakako znatno lakše dokazati zloupotrebu odnosa člana društva prema imovini društva, tj. njegovo postupanje sa tom imovinom kao da je njegova lično.

Prema tome, u sporu po tužbi za probijanje pravne ličnosti ili protivtužbi (u slučaju kada je oštećeni poverilac tužen), aktivno je legitimisan poverilac društva kapitala protiv vlasnika tog društva (komanditora, člana doo, akcionara), pod sledećim uslovima:

- da je izvršena radnja koja predstavlja zloupotrebu, i to tako što je:
 - 1) društvo zloupotrebjeno za nezakonite ili prevarne ciljeve, ili
 - 2) izvršeno je raspolaganje imovinom društva kao sa sopstvenom, tj. da kao društvo ne postoji,⁴⁵
- da u vreme izvršene zloupotrebe postoji potraživanje (bilo iz osnova ugovora ili delikta) prema društvu bez obzira da li je dospelo, bitno je da je dospelo u vreme podnošenja tužbe,⁴⁶
- da je zloupotrebu izvršio član društva kapitala (komanditor, član društva s ogra-

весник на Република Македонија, бр. 28/2004 до 61/2016.

⁴⁵ „Uslovi za odgovornost članova društva ili akcionara postavljeni su alternativno, a ne kumulativno, što znači da je dovoljno da akcionar ili član društva učini jednu od navedenih radnji, koje su same po sebi nezakonite, da bi lično odgovarali za obaveze društva prema trećim licima“, presuda Vrhovnog suda Republike Srpske, 60 0 Ps 024805 19 Rev od 02.10.2019. godine, preuzeto 10.03.2024, sa <https://pravosudje.ba/vstvfo-api/vijest/download/80038>.

⁴⁶ „Postojanje pasivne legitimacije vezuje se za momenat činjenja zloupotrebe prava, a ne za period iniciranja postupka. Tako bi se pasivno legitimisanim smatrao i član društva koji je u momentu činjenja zloupotrebe pravila o ograničenoj odgovornosti imao status člana, a u vreme podnošenja tužbe nije više bio član.“ Barbić (2005), 22.

ničenom odgovornošću i akcionar),⁴⁷ pri čemu ako je član fizičko lice, odgovara celokupnom svojom imovinom pod pretnjom prinudnog izvršenja, a ako je pravno lice, odgovara celokupnom svojom imovinom pod pretnjom otvaranja stečajnog postupka,

- da je tužba podneta u roku od tri godine od dana dospelosti ugovorne obaveze (član 374. ZOO), za vanugovorne obaveze (član 376. ZOO) u roku od tri godine od kada je tužilac saznao za štetu i štetnika, a najkasnije u roku od pet godina od kada je šteta nastala,⁴⁸
- da je tužba podneta stvarno nadležnom sudu, i to privrednom sudu, ukoliko je tužilac pravno lice,⁴⁹ i
- da postoji uzročna veza između postupanja člana društva i zloupotrebe privrednog društva za nezakonite i prevarne ciljeve, odnosno između postupanja člana društva i raspolaganja imovinom društva kao sa sopstvenom, tj. kao da društvo ne postoji, pri čemu je teret dokazivanja na tužiocu – poveriocu.⁵⁰

Sledom navedenog, vidljivo je da probijanje pravne ličnosti ne nastupa *ex lege* već tek u sudskom postupku po tužbi, odnosno protivtužbi oštećenog - poverioca protiv štetnika - člana društva koji je zloupotrebio društvo - poveriočevog dužnika.⁵¹

⁴⁷ Ovdje je potrebno naglasiti da navedena lica bilo kojom radnjom mogu izvršiti zloupotrebu, jer ova lica nisu statutarni zastupnici društva (oni to, naravno, mogu biti, ali po zakonu, vlasnici kapitala društva odvojeni su od zastupnika istih) i nemaju ovlašćenje da u ime društva isto zastupaju, izuzev kod jednočlanih društava. Problem je što se redovno dešava da faktičku radnju zloupotrebe preduzimaju druga lica, a posebno statutarni zastupnici tog društva, a ne vlasnici. Međutim, moguće dokazivati da je radnja posledica odluke člana društva ukoliko se utvrdi uzročna veza između uvećanja imovine člana društva i radnje zloupotrebe direktora društva, a sem toga, odluke koje sprovodi direktor svakako donose vlasnici društva, u smislu čl. 152. st. 1. tačka g) Zakona o privrednim društvima.

⁴⁸ Iz činjenice da zakonodavac nije predvideo rokove za podizanje tužbe zbog zloupotrebe pravnog lica proizilazi zaključak da se primenjuju opšti rokovi zastarelosti potraživanja čije je namirenje ugroženo zloupotrebom privrednog društva kao prvobitnog dužnika. U tom smislu, valja razlikovati rokove zastarelosti potraživanja nastalog povredom ugovora od rokova zastarelosti koji su propisani za vanugovorne obaveze (delikte).

⁴⁹ Odredbom čl. 33. st. 1. tač. b) Zakona o sudovima Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 37/2012, 44/2015, 100/2017, propisano je da okružni privredni sudovi u prvom stepenu odlučuju u sporovima koji nastanu u primeni Zakona o privrednim društvima ili bilo kojeg drugog propisa koji se odnosi na organizaciju i status privrednih društava, rešavanje sporova nastalih između članova privrednog društva međusobno, te između članova društva i privrednog društva, a tiču se položaja članova u privrednom društvu, upravljanja privrednim društvom i vođenja poslova koji proizlaze iz njihovog položaja u društvu.

⁵⁰ Dokazivanje ovog kauzaliteta predstavlja najosetljiviju kariku među uslovima za primenu instituta probijanja pravne ličnosti pa je ovome posvećena posebna pažnja u radu objavljenom u časopisu *EMC Review*, broj 1/2024.

⁵¹ „Institut privida pravne ličnosti ili probijanja pravne ličnosti ne može primenjivati nijedan drugi organ, osim suda. Dakle, samo su sudovi ovlašćeni da u cilju zaštite poverioca, kada su se stekli uslovi, pruže pravnu zaštitu poveriocima na taj način što će se izvršiti probijanje pravne ličnosti preduzeća i obavezati vlasnika za dugove preduzeća“. Rešenje Vrhovnog suda Srbije, Rev-2999/05 od 22.12.2005. godine.

Pri tome, lice ovlašćeno da zahteva probijanje pravne ličnosti društva je svaki poverilac, a ne samo onaj kome društvo ne može da izmiri obavezu. Poverilac može da bira protiv koga će podneti tužbu: protiv društva; protiv društva i svih njegovih članova; protiv društva i nekih članova; ili samo protiv nekih članova.⁵² To otuda što u slučaju kada su tužbom povodom probijanja pravne ličnosti (zloupotrebe pravnog lica) kao tuženi obuhvaćeni i član društva i samo privredno društvo, odluka suda ne mora biti nužno jednaka u odnosu na ova dva subjekta, jer član društva odgovara za obaveze društva na osnovu člana 15. Zakona o privrednim društvima, a samo društvo odgovara za svoje obaveze u skladu sa pravnim osnovom po kome je njegova obaveza nastala, dakle, ne radi se o nužnim suparničarima.⁵³

Povodom stvarne nadležnosti privrednih sudova, potrebno je ukazati na veoma jasan i detaljno obrazložen stav Višeg privrednog suda u Banjaluci u najnovijoj odluci. Naime, iz odredbe člana 33. stav 1. tačka b) Zakona o sudovima Republike Srpske, proizilazi da je za postojanje stvarne nadležnosti okružnih privrednih sudova potrebno da se radi o sporu koji je proistekao iz primene Zakona o privrednim društvima, a tiče se, pored ostalog, položaja članova u privrednom društvu, upravljanja privrednim društvom i vođenja poslova koji proizilaze iz njihovog položaja u društvu. U slučaju kada tužilac tužbeni zahtev temelji na odredbi člana 15. Zakona o privrednim društvima, kojom je propisano da članovi privrednog društva mogu prema trećim licima lično odgovarati za obaveze društva ako zloupotrebe društvo za nezakonite ili prevarne ciljeve ili ako sa imovinom društva raspolazu kao sa sopstvenom imovinom na način kao da privredno društvo kao pravno lice ne postoji, pri čemu su ova lica za obaveze društva odgovorna solidarno, tada se radi o sporu koji je u nadležnosti privrednih sudova. Pri tome, na stvarnu nadležnost privrednog suda nije od uticaja okolnost da je tuženi fizičko lice s obzirom da se radi o tuženom čiju odgovornost za isplatu duga tužilac temelji na odredbi člana 15. Zakona o privrednim društvima.⁵⁴

Najzad, bitno je imati u vidu da kada sud zanemari pravni subjektivitet društva, može da izrekne samo sankciju koju tužilac zahteva, i to u visini na koju glasi tužbeni zahtev (bilo da je u pitanju isplata duga, naknada štete, i sl.). Zbog toga sankcija proizvodi pravno dejstvo samo u konkretnom slučaju zloupotrebe iz koga je nastao spor (objektivne granice), a izrečena sankcija deluje samo između tužioca i tuženog (subjektivne granice),⁵⁵ drugim rečima, pobijanje ima relativno pravno dejstvo.

4. INSTITUT PROBIJANJA PRAVNE LIČNOSTI U SUDSKOJ PRAKSI

Opravdanost instituta probijanja pravne ličnosti naročito se oseća u situaciji kada privrednom društvu preti nastupanje stečajnih razloga ili kada oni već postoje. U tim momentima vlasnici društva naročito teže da na različite načine umanje potencijalnu stečajnu masu, izvlačenjem imovine iz društva ili drugim mogućim zloupotrebama.⁵⁶ Jedna od odluka Vrhovnog suda Srbije veoma lepo ilustruje takav slučaj zloupotrebe.⁵⁷

⁵² V. Milenović, D. (2009), 124.

⁵³ V. Rešenje Višeg trgovinskog suda, Pž. 7551/2008 od 11.06.2009. godine, dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex.

⁵⁴ V. Rešenje Višeg privrednog suda u Banjaluci broj 57 0 Mals 141641 23 Pž od 10.11.2023. godine, iz predmeta Autora.

⁵⁵ V. Milenović, D. (2009), 124.

⁵⁶ V. Radović, M. (2017), 44.

⁵⁷ „Vrhovni sud Srbije nalazi da su pravilno nižestepeni sudovi primenili materijalno pravo kada

Zbog takvih vidova zloupotrebe pravilno je u sudskoj praksi protumačeno da otvaranje stečajnog postupka ne isključuje primenu instituta probijanja pravne ličnosti prema osnivaču društva. U ovoj pravnoj situaciji, probijanjem pravne ličnosti i naplatom potraživanja iz imovine osnivača ne oštećuju se poverioci stečajnog dužnika, jer na taj način ne dolazi do umanjenja stečajne mase. Naprotiv, posredno se, u slučaju eventualnog uspeha u sporu povodom probijanja jednog od poverilaca stečajne mase uvećava procenat namirenja drugih poverilaca. Otuda, kad god se utvrdi postojanje zloupotrebe pravila o ograničenoj odgovornosti od člana društva, koja je dovela društvo do stečaja, poveriocima stoji na raspolaganju pravna mogućnost da svoje potraživanje naplate neposredno od člana društva koji je „zloupotrebom ili prevarnim radnjama društvo doveo do stečaja“.⁵⁸

U ovom kontekstu, naročito je vredna pomena presuda Vrhovnog suda Republike Srpske kojom je u celosti usvojen tužbeni zahtev tužioca za naknadu štete prouzrokovane nesavesnim postupanjem tužene zloupotrebom privrednog društva (javnog preduzeća) i

su obavezali drugotuženog D.M. da isplati tužiocu utuženo potraživanje, i to odredbe člana 54. ZOP (“Sl. list SRJ”, br. 29/96). Odredbom ovog člana konstituiše se značajan izuzetak od pravila postavljenog u članu 53. ZOP u pogledu neodgovornosti osnivača, članova, akcionara društva kapitala. Reč je o posebnom vidu pravne zaštite primenom ustanove tzv. privida pravne ličnosti na oblike preduzeća kod kojih postoji ograničena odgovornost vlasnika za obaveze preduzeća. Cilj navedene odredbe je zaštita poverilaca u slučaju prestanka preduzeća putem stečaja, jer se u tom slučaju zbog nedostatka imovine preduzeća i raznih zloupotreba učinjenih suprotno zakonu, radnjama lica pobrojana u članu 54. ZOP oštećuju poverioci. Nalozi drugotuženog da se sredstva usmere na Preduzeće “T.M”, koje je njegovo vlasništvo i “S. I”, ukazuju da je drugotuženi tim radnjama smanjio imovinu prvotuženog preduzeća u svoju korist i u korist drugog lica, iako je znao da to preduzeće neće biti u stanju da izmiri svoje obaveze prema tužiocu. Nisu osnovani navodi revizije da tako usmerena sredstva nisu ušla u imovinu drugotuženog ni kroz zaradu ni kroz dohodak koji je isti ostvario kod preduzeća “T.M” i da stoga nema mešanja imovine tog preduzeća sa ličnom imovinom drugotuženog. Drugotuženi je kao jedini vlasnik preduzeća “T.M” svojim radnjama smanjio imovinu prvotuženog u svoju korist, jer je usmerio sredstva na preduzeće koje je njegovo vlasništvo. Na taj način došlo je do mešanja imovine prvotuženog sa imovinom njegovog preduzeća. To što drugotuženi nije upotrebio navedena novčana sredstva za lične potrebe, za kupovinu kuće, za kupovinu automobila i drugo, nije od značaja, jer raspolaganje imovinom preduzeća na drugi način u cilju izigravanja poverilaca, koje se iskazuje kroz smanjenje imovine u svoju korist ili u korist drugog lica i time preduzeće dovede do stečaja dolazi i do privida pravne ličnosti. Tužilac je raspolagao imovinom preduzeća usmeravanjem sredstava u svoju korist, jer je uplatu sredstava od strane tužioca usmerio u korist pravnog lica čiji je vlasnik drugotuženi. Iz takve zloupotrebe drugotuženog proistekle su štetne posledice za poverioca, jer je prvotuženo preduzeće dovedeno u stečaj. Tim radnjama drugotuženog onemogućeno je namirenje tužiočevog potraživanja prema prvotuženom. Zato je na temelju odredbe člana 54. ZOP on u obavezi da tužiocu isplati utuženi iznos. Pri tome, Vrhovni sud nalazi da se primena ovog pravnog instituta mora sagledati i u sklopu odredbi čl. 12, 13 i 16. ZOO koje određuje da su strane, u zasnivanju obligacionih odnosa i ostvarivanju prava i obaveza iz tih odnosa dužne da se pridržavaju načela savesnosti i poštenja. Tim odredbama je zabranjeno i vršenje prava protivno cilju zbog koga je ono zakonom ustanovljeno ili priznato i ustanovljena dužnost je svakog da se uzdrži od postupaka kojima se može drugom prouzrokovati šteta.” Presuda Vrhovnog suda Srbije, Prev. 575/2002 od 23.4.2003. godine - Sudska praksa trgovinskih sudova - Časopis za privredno pravo, br. 4/2003, 127.

⁵⁸ Marković, V. (2001). Probijanje pravne ličnosti kroz našu sudsku praksu. *Pravni život*, 38(5-8), 258.

nezakonitim raspolaganjem imovinom tog društva. Sud „nalazi da je tužena na taj način svjesno umanjila imovinu JP G.T. i to prije pokretanja stečajnog postupka, odnosno manipulirala imovinom javnog preduzeća koje je u njenom vlasništvu tako da je davanjem na upravljanje i korišćenje drugom pravnom licu objekata infrastrukture gradskog grijanja onemogućila tužitelje da se naplate za potraživanja koja su imali prema JP G.T., što su sve zajedno radnje koje su podvedene pod odredbu člana 15. Zakona o privrednim društvima koja propisuje koja lica mogu biti odgovorna prema trećim licima za obaveze društva nalazeći da je upravo tužena zloupotrijebila JP G.T. raspoložujući njenom imovinom kao svojom i da odgovornost tužene proizlazi iz ove zakonske odredbe čime je tužiteljima prozrokovana šteta, jer nisu mogli svoja potraživanja naplatiti ni u izvršnom, ni u stečajnom postupku što je bio razlog da se svakom od tužitelja dosudi iznos koji je proizlazio iz nalaza i mišljenja vještaka finansijske struke zajedno sa zakonskim kamatama.“⁵⁹

Veoma je zanimljiva i presuda Okružnog suda u Banjaluci kojom je usvojen tužbeni zahtev tužioca (srednjoškolski centar) protiv fizičkih lica kao osnivača društva (turističke agencije) za naknadu štete zbog povrede ugovora o organizovanju ekscurzije i probijanje pravne ličnosti. Naime, i pored blagovremene uplate celokupnog iznosa na ime ekscurzije od strane tužioca, ugovor o organizovanju ekscurzije nije realizovan, jer su osnivači društva, pre zaključenja ovog ugovora, podizanjem kredita od 200.000,00 KM u svoju korist, umanjili imovinu društva tako što su radi obezbeđenja vraćanja ovog kredita založili imovinu društva (poslovni prostor), a kako kredite nisu vraćali, to se davalac kredita u izvršnom postupku namirio prodajom ove imovine. Budući da tuženi kao osnivači društva nisu vratili uplaćeni novac tužiocu, sud je usvojio tužbeni zahtev pozivajući se na odredbe člana 12. i člana 13. Zakona o obligacionim odnosima, a u vezi sa članom 15. Zakona o privrednim društvima.⁶⁰

Kako bismo izložili što veći broj prikupljenih sudskih odluka o probijanju pravne ličnosti, u nastavku ćemo izneti samo kratke sentence, dok će se obrazloženja odluka naći u podbeležkama.

⁵⁹ Presuda Vrhovnog suda Republike Srpske broj 60 0 Ps 024805 19 Rev od 02.10.2019. godine, preuzeto 10.03.2024, sa <https://pravosudje.ba/vstvfo-api/vijest/download/80038>. „Iz naprijed citiranih odredbi člana 13. ZPD, proizlazi da je donošenjem odluke tužene i zaključenjem ugovora o prenosu prava korištenja i vlasništva na nekretninama i unošenjem pobrojanih nekretnina i postrojenja, te davanjem tih stvari u posjed i na korištenje privrednom društvu „G.T.“, na to društvo prešla prava koja je imao akcionar ili član društva bez obzira što ta prava nisu upisana u javne evidencije, pogotovo što tužena nije dokazala postojanje razloga propuštanja upisa unesene imovine u javne evidencije, a kako je naprijed rečeno, treća lica ne mogu trpjeti štetne posljedice ovakvog postupanja tužene kao osnivača i privrednog društva čiji je akcionar ili član društva (...) Na opisani način, odnosno zaključenjem aneksa ugovora i daljim raspolaganjem imovinom unesenom u osnovni kapital JP „G.T.“, a bez odgovarajuće odluke tog privrednog društva postupljeno je suprotno odredbi naprijed citiranih stava 6. i stava 8. člana 13. ZPD, čime su ostvarena obilježja radnje iz odredbe člana 15. stav 1. ZPD – raspolaganje imovinom privrednog društva kao sopstvenom imovinom na način kao da privredno društvo ne postoji i čime je tužena zloupotrijebila svoj položaj i oštetila tužitelje kao povjerioce JP „G.T.“, iz obrazloženja ove presude koja je potvrđena Odlukom Ustavnog suda BiH, AP-4872/19 od 08.07.2021. godine, preuzeto 10.03.2024, sa <https://www.ustavnisud.ba/uploads/odluke/AP-4872-19-1290125.pdf>.

⁶⁰ Presuda Okružnog suda u Banjaluci broj 71 0 P 209221 19 Gž 2 od 24.06.2019. godine, neobjavljena.

„Privid pravne ličnosti postoji i u slučaju kada su postupci i radnje bivšeg direktora stečajnog dužnika indirektno doprinele veštačkom nastanku stečaja ili otuđenju njegove imovine u korist tog lica.“⁶¹

„Da bi se utvrdila neograničena odgovornost vlasnika za obaveze društva potrebno je da postoji zloupotreba svojstva pravnog lica, postojanje štete za povjerioca i uzročna veza između postupanja koje predstavlja zloupotrebu i prouzrokovanja štete. Ako društvo nije imalo dovoljno finansijskih sredstava da pokrije sve svoje obaveze, onda se nije mogao sprovesti postupak dobrovoljne likvidacije. U tom smislu, činjenica što tužilac nije prijavio potraživanje nije osnov za zaključivanje da ne postoji uzročnost, jer bi to potraživanje ostalo nemamireno sve i da je tužilac u postupku dobrovoljne likvidacije prijavio svoje potraživanje.“⁶²

„Kod privida pravne ličnosti (na koji institut se poziva prvostepeni sud, ali ga ne objašnjava) radi se o odstupanju od načela pravne razdvojenosti i samostalnosti pravnog

⁶¹ Rešenje Vrhovnog suda Srbije, Prev. 17/2004 od 25.3.2004. godine, dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex. U obrazloženju ovog rešenja kijom je nižestepena odluka ukinuta i predmet vraćen na ponovni postupak, sud posebno ističe sledeće odlučne činjenice: „Nižestepeni sudovi su stanovišta da izvedeni dokazi ne upućuju na postojanje razloga propisanih odredbom člana 54. Zakona o preduzećima za zasnivanje odgovornosti tuženog u odnosu na obaveze preduzeća čiji je on vlasnik i direktor. Osnovano se u reviziji ukazuje da je ovakva odluka zasnovana na pogrešnoj primeni materijalnog prava. Ocena o postojanju privida pravne ličnosti nije uslovljena samo činjenicom da li je imovina dužničkog pravnog lica formalno pravno prenetu radnjom tuženog na novoosnovano preduzeće. Da je prenos imovine izvršen na taj način tužilac bi mogao ostvariti svoja prava prema novoosnovanom preduzeću pozivom na odredbu člana 452. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima. Međutim, upravo što takvih dokaza nema on je i upućen da zahtev za zaštitu svojih imovinskih prava usmeri prema tuženom kao jedinom osnivaču i direktoru prethodnog - dužničkog i novoosnovanog preduzeća. Zato se i ocena o osnovanosti tog zahteva mora zasnivati na kompleksnoj analizi odnosa tuženog u poslovanju ranijeg i sadašnjeg preduzeća. Sama činjenica da je prethodno - dužničko preduzeće otišlo pod stečaj i da je taj postupak obustavljen zbog nedostatka imovine ukazuje i na moguću odgovornost tuženog kao njegovog osnivača i direktora. Otuda je pravilno presuđenje ovog spora uslovljeno pouzdanim utvrđenjem da li su postupci i radnje tuženog doprinele veštačkom nastanku stečaja, odnosno otuđenju imovine stečajnog dužnika. S tim u vezi, mora se raspraviti i da li je tuženi i u novoosnovanom preduzeću zadržao delatnost kojom se bavilo i prethodno preduzeće i da li se i tom prilikom poslovanje odvija sa istim asortimanom robe. Posebno je nužno utvrditi da li je na bilo koji način imovina dužničkog preduzeća prenošena besteretnim i teretnim pravnim poslovima u korist tuženog, odnosno da li je i u kojoj meri njegova privatna imovina uvećana u vreme rada i postojanja preduzeća koje je otišlo u stečaj. Pri tome, treba istaći i da privid pravne ličnosti uvek postoji ako se postupcima osnivača, ili članova uprave kod trećih lica stvara utisak da su njihova privatna imovina i imovina preduzeća pomešane.“

⁶² Presuda Vrhovnog suda Crne Gore, Rev Ip-134/2106 od 01.12.2016. godine, dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex. „Sledom navedenog, radi pravilne primjene materijalnog prava, pored činjenica koje su već utvrđene, bilo je nužno ispitati da li je „H“ DOO P. u vrijeme donošenja odluke o dobrovoljnoj likvidaciji imalo dovoljno finansijskih sredstava da pokrije sve svoje obaveze, odnosno da li je nakon likvidacije društva, ostala neraspoređena imovina društva,“ iz obrazloženja ove presude kojom je nižestepena presuda ukinuta i predmet vraćen na ponovni postupak.

lica, te se omogućava povjericima pravnog lica da se osim imovine pravnog lica koja je njihov dužnik, naplate i iz imovine članova akcionara i članova uprave i odbora izvršnih direktora (u smislu ranijeg člana 54. Zakona o preduzećima, koji je bio na snazi u vrijeme zaključenja predmetnog ugovora i sporazuma). Ispunjenost uslova za proboj pravne ličnosti utvrđuje sud u postupku po tužbi povjerioca, radi naplate potraživanja od pravnog lica.⁶³

„Da bi tuženi odgovarao za obaveze iz zaključenog ugovora, trebalo je pre svega raspripraviti koji je status on imao u preduzeću sa kojim je tužilac zaključio ugovor o zajmu. Ovo iz razloga, ako je tuženi bio osnivač ili član preduzeća, tada bi odgovarao za obaveze preduzeća celokupnom svojom imovinom samo ako su se stekli uslovi iz člana 54. Zakona, a koje je jedino sud ovlašćen da utvrđuje. Od ove odgovornosti treba razlikovati odgovornosti iz člana 170. ZOO kojim je propisano da za štetu koju zaposleni u radu ili u vezi sa radom prouzrokuje trećem licu, oštećeni ima pravo zahtevati naknadu štete neposredno i od zaposlenog ako je štetu prouzrokovao namerno.“⁶⁴

„Za postupak po tužbi za probijanje pravne ličnosti koja je podneta protiv komanditora, člana društva sa ograničenom odgovornošću, kao i zakonskog zastupnika privrednog društva, iako je poverilac fizičko lice, stvarno je nadležan privredni sud, s obzirom da je predmet spora u vezi sa primenom Zakona o privrednim društvima.“⁶⁵

„Za tužbu pravnog lica protiv osnivača, člana ili akcionara privrednog društva zbog proboja pravne ličnosti, čak i kada se radi o fizičkom licu, stvarno je nadležan trgovinski sud, jer je reč o odnosu statusnog karaktera.“⁶⁶

Nema osnova za nužno suparničarstvo vlasnika privrednog društva i samog društva u situaciji kada je tužba zasnovana na odredbama o proboju pravne ličnosti. Ove odredbe ne propisuju postojanje nužnog suparničarstva u slučaju postojanja probijanja pravne ličnosti.

⁶³ Presuda Višeg privrednog suda u Banjaluci broj 57 0 Ps 071128 16 Pž 2 od 12.02.2016. godine, neobjavljena.

⁶⁴ Rešenje Vrhovnog suda Srbije, Rev. 3179/2005 od 01.02.2006. godine, dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex. U obrazloženju ovog rešenja navodi se sledeće: „*Institut privida pravne ličnosti ili probijanja pravne ličnosti ne može primenjivati nijedan drugi organ, osim suda. Dakle, samo su sudovi ovlašćeni da u cilju zaštite poverioca, kada su se stekli uslovi iz navedenog člana, pruže pravnu zaštitu poveriocima na taj način što će se izvršiti probijanje pravne ličnosti preduzeća i obavezati vlasnika za dugove preduzeća. Ali, da bi se primenio ovaj institut potrebno je da su ispunjeni neki od navedenih uslova u članu 54. Zakona. Različiti su načini i modaliteti zloupotrebe ili prevarnih radnji kojima vlasnici ili članovi uprave oštećuju poverioce raspoložujući imovinom preduzeća u svoju ličnu korist, u korist srodnika ili trećih lica, zatim mešanjem svoje lične imovine sa imovinom preduzeća i slično. U svim tim situacijama bitno je da prvostepeni sud utvrdi da postoji radnja koja predstavlja zloupotrebu u smislu člana 54. Zakona. To može biti kao što je napred navedeno mešanje imovine preduzeća sa ličnom imovinom, plaćanja novcem preduzeća za lične potrebe, za kupovinu kuće, automobila, otuđenje imovine u korist srodnika ili trećih lica ili u svoju ličnu korist raspolaganjem imovinom preduzeća na druge načine u cilju izigravanja poverilaca, pa čak i smanjenjem imovine u svoju korist ili korist drugog lica u situaciji kada znaju da neće biti u stanju da izmire poverioce iz preostale imovine.*“ Gotovo identično obrazloženje sadrži rešenje Vrhovnog suda Srbije, Rev. 2999/2005 od 22.12.2005. godine, dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex.

⁶⁵ Rešenje Privrednog apelacionog suda, Pž. 5452/2013 od 23.01.2014. godine, dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex.

⁶⁶ Rešenje Višeg trgovinskog suda, Pž. 3068/2003 od 23.04.2003. godine - Sudska praksa trgovinskih sudova - Časopis za privredno pravo, br. 2/2003,14.

nosti niti iz njihove sadržine proizlazi da tužbom u takvom slučaju moraju biti obuhvaćeni lice koje je izvršilo proboj i preduzeće. Ova odredba jasno propisuje odgovornost vlasnika za obaveze preduzeća koja proističe iz njegovih, u suštini, prevarnih radnji, a samo preduzeće odgovora za svoje obaveze u skladu sa pravnim osnovom po kome je njegova obaveza nastala. Dakle, tužba prema preduzeću i prema njegovom vlasniku je zasnovana na drugačijim pravnim osnovama i odluka ne mora nužno biti jednaka u odnosu na ova dva subjekta, a što je uslov za postojanje jedinstvenog, a naročito nužnog suparničarstva kao posebne vrste jedinstvenog suparničarstva. Stoga je sud dužan da, u slučaju kada u toku spora tužilac, pored već tuženog, proširi tužbu i na treće lice kao vlasnika tuženog po osnovu proboja pravne ličnosti, zatraži od tuženog i trećeg lica saglasnost za takvo postupanje.⁶⁷

„Odgovornost osnivača za obaveze privrednog društva može postojati samo ako osnivač svojim radnjama ili mešanjem svoje imovine i imovine društva stvara kod drugih lica privid identiteta sa društvom, da bi postigao cilj koji je zabranjen, raspolažući imovinom privrednog društva kao da je u pitanju njegova lična imovina.“⁶⁸

„Kada je tuženi kao vlasnik privatne firme tužiocu garantovao izvršenje ugovornih obaveza i svojom ličnom imovinom ubeđujući tužioca da poseduje stan i poslovni prostor koji predstavljaju garanciju za izvršenje obaveze preduzeća, to proizlazi da postoji radnja probijanja pravne ličnosti.“⁶⁹ Ovom odlukom je usvojen tužbeni zahtev za probijanje pravne ličnosti.

„Institut privida pravnog identiteta može se primeniti samo za preduzeće osnovano kao društvo kapitala kod koga je odgovornost osnivača za obaveze preduzeća utvrđena do visine osnivačkog uloga (ukoliko se pravna ličnost preduzeća koristi za zakonom nedozvoljene ciljeve - kao u konkretnom slučaju, očitim mešanjem primljenih sredstava na ime uplate za kupovinu sirovnskog vlakna sa imovinom samog vlasnika preduzeća kod neisporuke plaćenog viskozno prediva).“⁷⁰ Ovom odlukom je tužbeni zahtev za probijanje pravne ličnosti usvojen.

„Kad je vlasnik firme uz zahtev za likvidaciju dao izjavu da firma nema nikakvih neizmirenih obaveza, što nije odgovaralo stvarnom činjeničnom stanju, onda njegov poverilac ima pravo da tuži vlasnika, jer je postojala očigledna namera da se ošteti poverilac čime je došlo do probijanja pravne ličnosti u smislu člana 54. Zakona o

⁶⁷ Iz rešenja Višeg trgovinskog suda, Pž. 7551/2008 od 11.6.2009. godine, dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex. *“Polazeći od pogrešnog pravnog stava da se u slučaju tužbe povodom proboja pravne ličnosti u smislu člana 54. Zakona, istom tužbom moraju obuhvatiti preduzeće i vlasnik, odnosno od pogrešnog pravnog stava da u tom slučaju postoji nužno suparničarstvo, prvostepeni sud nije postupao saglasno odredbi člana 199. ZPP. Prema članu 54. Zakona, vlasnik odgovara za obaveze preduzeća pod uslovima propisanim navedenom odredbom (...) Stoga je jasno da nije bilo mesta zaključku suda da se u ovoj pravnoj stvari radi o nužnim suparničarima, te sledstveno tome ni zaključku da se izvršenom proširenju tužbe drugotuženi ne može protiviti, odnosno da suštinski proširenje tužbe u ovom slučaju ima karakter uređenja tužbe”*, iz obrazloženja ovog rešenja kojim je nižestepena presuda ukinuta i predmet vraćen na ponovni postupak.

⁶⁸ Presuda privrednog apelacionog suda, Pž. 5753/2012 od 03.04.2013. godine, dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex.

⁶⁹ Presuda Vrhovnog suda Srbije, Prev. 133/99 od 06.07.1999. godine - Sudska praksa privrednih sudova - Bilten br. 1/2000,105.

⁷⁰ Presuda Vrhovnog suda Srbije, Prev. 750/98 od 17.02.1999. godine – Sudska praksa privrednih sudova – Bilten br. 4/1999, 183.

preduzećima. Ovo iz razloga što je vlasnik znao da preduzeće duguje utuženi iznos, a dao je neistinitu izjavu u svrhu skraćenog postupka likvidacije i time doveo i sud u zabludu. Posle pravilnog označavanja tuženog, odnosno usmeravanja tužbe prema vlasniku preduzeća koje je likvidirano i više ne postoji, sud će ponovo odlučiti o osnovanosti tužbenog zahteva.⁷¹ Tužbeni zahtev je ovom odlukom usvojen.

“Probijanje pravne ličnosti podrazumeva činjenje prevarne radnje koja mora biti dokazana. Aktiviranje lične odgovornosti probijanjem zida pravnog subjektiviteta preduzeća, nije moguće na osnovu pasivnog ponašanja.”⁷² Tužbeni zahtev je ovom odlukom usvojen.

“Negativne činjenične tvrdnje ne mogu se dokazivati, pa je teret dokazivanja na strani koja tvrdi suprotno.”⁷³

⁷¹ Presuda Vrhovnog suda Srbije, Prev. 229/99 od 15.12.1999. godine, dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex.

⁷² Rešenje Višeg trgovinskog suda, Pž. 5901/2004 od 26.08.2004. godine, dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex., *„Među parničnim strankama je sporno da li je pre likvidacije došlo do probijanja pravne ličnosti što tužiocu daje pravo da tužbu usmeri prema vlasniku firme, ovo iz razloga što vlasnik firme dostavljene fakture o isporučenoj robi tužiocu nije proknjižio u poslovnim knjigama, tako je predmetnu robu primio, pa kako iste nema na zalihama kod tužioca, to navedena roba po ispostavljenim fakturama predstavlja manjak. Dakle, u konkretnom slučaju je sporno da li se radi o nedozvoljenim raspolaganjima tuženog, tj. raspolaganju tuđom imovinom zarad postizanja ciljeva koji su protivpravni, da li takva raspolaganja predstavljaju privid pravne ličnosti iz člana 54. ZOP, odnosno da li je vlasnik preduzeća koji je stranka u ovom sporu, zloupotrebio preduzeće da bi postigao cilj koji je za njega zabranjen, suprotno propisima, postupajući sa imovinom preduzeća kao da je u pitanju njegova imovina.*

Prema stanovištu ovog suda činjenično stanje odlučno za razrešenje predmetnog spora nije potpuno i pravilno utvrđeno odnosno prvostepena presuda ne sadrži razloge o odlučnim činjenicama, jer nije navedeno koju bitnu činjenicu sud smatra istinitom i na čemu se zasniva ocena da je tuženi kao osnivač privatnog preduzeća mešao imovinu preduzeća i ličnu imovinu tj. da je tuženi kao bivši vlasnik preduzeća zloupotrebio preduzeće na njegovu štetu očiglednim mešanjem primljene robe sa imovinom samog vlasnika preduzeća, te da li se shodno tome odgovornost za manjak robe u magacinu tužioca proteže na vlasnika preduzeća (...) Sa navedenih razloga, žalbu tuženog je valjalo uvažiti, prvostepenu presudu ukinuti i predmet vratiti prvostepenom sudu na ponovno suđenje (...) Predmet ocene prvostepenog suda posebno će biti to da li je u poslovnim knjigama tužioca knjižena roba koja je predmet spornih računa. Po utvrđivanju svih navedenih relevantnih činjenica biće doneta nova odluka o osnovanosti tužbenog zahteva”, iz obrazloženja ovog rešenja kojim je nižestepena presuda ukinuta i predmet vraćen na ponovni postupak sa detaljnim uputama.

⁷³ Iz presude Privrednog apelacionog suda, Pž 4749/2020 od 14.01.2021. godine, Bilten sudске prakse Privrednih sudova Privrednog apelacionog suda u Beogradu, broj 4/2022, 28-29. U obrazloženju ove presude, navodi se sledeće: „U smislu člana 228. Zakona o parničnom postupku, stranka je dužna da iznese činjenice i predloži dokaze na kojima zasniva svoj zahtev ili kojima osporava navode i dokaze protivnika. Teret dokazivanja iznetih činjenica je na onoj strani koja činjenične tvrdnje iznosi. Međutim, ne mogu se dokazivati negativne činjenice, pa je kod ovakve vrste činjenica, teret dokazivanja na onoj strani koja osporava negativnu činjenicu. U konkretnom slučaju, navedeno znači da je tužilac dokazao da su određeni prenosi novčanih sredstava od strane „M - M“ d.o.o. izvršeni na račune oca prvotuzenog i preduzetničke radnje majke prvotuzenog. On tvrdi da su navedene uplate izvršene bez pravnog osnova, ali činjenicu nepostojanja pravnog osnova ne može dokazivati tužilac, budući da se radi o negativnoj činjenici. U ovakvoj situaciji teret dokazivanja postojanja pravnog osnova za navedene uplate je na tuženima.”

„Ponašanje direktora preduzeća koji su od klijenta primili narudžbinu i odgovarajući iznos na ime kontakcije zaključili su potpisali priznanicu, ali istu nisu evidentirali u knjigovodstvu preduzeća, niti su novac predali računovodstvu, niti klijentu isporučili plaćenu robu, ukazuje na njihovu nameru da se ošteti poverilac, pa je došlo do probijanja pravne ličnosti, što dovodi do odgovornosti navedenih lica shodno članu 54. Zakona o preduzećima.“⁷⁴

“Postojanjem samo besteretnog pravnog posla o prenosu opreme na novo pravno lice istog osnivača, nije dovoljno dokazano činjenje prevarne radnje koja predstavlja zloupotrebu koja bi se mogla okarakterisati kao proboj pravne ličnosti.”⁷⁵

“Institut proboja pravne osobnosti, propisan u odredbi čl. 10. st. 3. ZTD-a, u statusno pravo društava transponirano je opće načelo obveznog prava da je zabranjeno ostvarivati pravo iz obveznog odnosa, suprotno svrsi radi kojeg je ono zakonom ustanovljeno ili priznato (čl. 6. ZOO-a). Dakle, zloupotreba prava predstavlja izigravanje cilja postojanje nekog prava te je teret dokazivanja takvog postupanja na tužitelju, kao stranci koja ističe takvu tvrdnju.”⁷⁶

⁷⁴ Presuda Opštinskog suda u Vrnjačkoj Banji broj P - 601/03 od 29.09.2004. godine, presuda Okružnog suda u Kraljevu Gž - 48/05 od 21.10.2005. godine i presuda Vrhovnog suda Srbije Rev-219/08 od 17.09.2009. godine - Bilten Okružnog suda u Kraljevu, broj 4/2009, Intermex, Beograd, Autor sentence: Cmijlka Mladenovic, sudija Okružnog suda u Kraljevu.

⁷⁵ Rešenje Višeg trgovinskog suda, Pž. 12384/2005 od 05.12.2006. godine, dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex. Obrazloženje ovog rešenja kojim je nižestepena odluka ukinuta i predmet vraćen na ponovni postupak, sadrži sledeće: „*Prema stanovištu drugostepenog suda probijanje pravne ličnosti podrazumeva činjenje prevarne radnje koja mora biti dokazana. Aktiviranje lične odgovornosti probijanjem zida pravnog subjektiviteta preduzeća, dakle nije moguće, utvrditi samo na osnovu besteretnog pravnog posla o prenosu dela opreme u vrednosti koju je našao veštak u svom nalazu na novo pravno lice istog osnivača, a bez izvođenja dokaza o mešanju imovine preduzeća i osnivača. Stoga teret dokazivanja probaja pravne ličnosti leži na tužiocu, ali i sud mora utvrditi konkretne radnje koje predstavljaju zloupotrebu, odnosno utvrditi prevarno ponašanje kojim se konkretni slučaj kategoriše pravno osnovanim za primenu instituta probijanja pravne ličnosti. U nastavku postupka prvostepeni sud će posebno utvrditi koju imovinu i u kom obimu i visini je tuženi pre otvaranja stečajnog postupka smanjio u svoju korist a koju u korist trećih lica.*”

⁷⁶ Presuda Visokog trgovačkog suda Hrvatske, Pž-200/2023-2 od 14.03.2023. godine, preuzeto 01.04.2024, sa <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/home>. U obrazloženju presude sud navodi: „*U odredbi čl. 10. st. 4. ZTD-a egzemplifikativno su navedeni najčešći pojavi oblici koji predstavljaju zloupotrebu člana društva da ne odgovara za obveze društva. U ovoj pravnoj stvari, tužitelj je iznio činjenične tvrdnje da je tuženik upravljao povezanim društvima (društvima u kojima je jedini izravni ili neizravni član i u kojima ima 100% - tni kontrolni utjecaj) kao jedinstvenom gospodarskom cjelinom na način da je stvarao obveze za jedno društvo, a novac transferirao u drugo društvo. Tužitelj je iznio činjenične tvrdnje o tome da je tuženik točno određenim pravnim radnjama ostvario proboj pravne osobnosti na način da je umanjio imovinu društva u korist druge pravne osobe, iako je znao ili morao znati da ono neće moći podmiriti svoje obveze, sve u smislu odredbe čl. 10. st. 4. t. 4. ZTD-a. 23. S obzirom na to da je u društvu s ograničenom odgovornošću uprava kao organ nadležna za vođenje poslova društva i za zastupanje društva, u smislu odredaba čl. 422. i 426. ZTD-a (tako i za sklapanje pravnih poslova), član društva može umanjiti imovinu društva jedino na posredan način - svojim kontrolnim utjecajem na upravu. U konkretnoj činjeničnoj situaciji, s obzirom na to da je tuženik jedini izravni ili neizravni član u društvima koja su povezana (član je društva Caste gradnja d.o.o. koja je jedini član društva Caste Šped d.o.o.) te ujedno direktor svih triju društava, ispunjen je uvjet njegovog izravnog*

„Prema odredbi čl. 10. st. 3. ZTD onaj tko zloupotrebljava okolnost da kao član trgovačkog društva ne odgovara za obveze društva ne može se pozvati na to da po zakonu ne odgovara za te obveze, dok se prema st. 4. istog članka smatra da je ispunjena pretpostavka za odgovornost člana društva naročito ako koristi društvo za to da bi postigao cilj koji mu je inače zabranjen, ako koristi društvo da bi oštetio vjerovnike, ako protivno zakonu upravlja imovinom društva kao da je to njegova imovina, te ako u svoju korist ili u korist neke druge osobe umanjuje imovinu društva, iako je znao ili morao znati da ono neće moći podmiriti svoje obveze.“⁷⁷

S obzirom na preciznu zakonsku definiciju instituta probijanja pravne ličnosti, kao i na činjenicu da su uslovi koji su potrebni za podnošenje takve tužbe logični i, na prvi pogled, dosežni, mogla bi se očekivati široka rasprostranjenost ovog instituta u sudskoj praksi. Međutim, poverioci zloupotrijebljenih društava susreću se sa ozbiljnim poteškoćama koje ih sprečavaju da pokrenu sudski postupak radi probijanja pravne ličnosti društva, dok brojne sudske odluke koje smo izložili ukazuju da je žarište ovih sporova upravo na

kontrolnog utjecaja na vođenje poslova društva. Međutim, ovaj sud je suglasan s ocjenom prvostupanskog suda da tužitelj nije dokazao postojanje niti jedne pravne radnje kojom se umanjivala imovina njegova dužnika Kemoboja plus d.o.o. u korist društva Caste Šped d.o.o. (...) tužiteljeva dužnost je u smislu odredbe čl. 219. st. 1. u vezi s čl. 221.a ZPP-a, bila ponuditi dokaze u prilog istinitosti tvrdnji koje mu idu u korist. Tužitelj je trebao dokazati pozitivne činjenice da su mjenice eskontirane i da su novčana sredstva uplaćena na račun društva Caste Šped d.o.o.“

⁷⁷ Presuda Vrhovnog suda Hrvatske, Rev 975/2017-2 od 27.04.2021. godine, preuzeto 01.04.2024, sa <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/home>. U obrazloženju ove presude kojom je u celosti usvojen tužbeni zahtev, navodi se sledeće: “Nižestupanjski sudovi odgovornost tuženika temelje na činjenici da je tuženik zloupotrijebio okolnost da kao član društva ne odgovara za obveze društva, da je u konkretnom slučaju došlo do proboja pravne osobnosti, obzirom da je u momentu zaključivanja ugovora tuženik bio jedini osnivač i odgovorna osoba u društvu. Nadalje sudovi utvrđuju da je na spornoj nekretnini bila upisana hipoteka u korist C. b. d.d. u visini od 4.925.000,00 kn iz pravnog odnosa društva i C. b. d.d., te da je tuženik znao ili morao znati da društvo neće moći podmiriti svoje obveze prema C. b. d.d. zbog dugotrajne blokade društva, da je društvo usprkos tome prodalo stan tužitelju uz obvezu ishođenja brisovnog očitovanja. Isto tako utvrđeno je da je tuženik kao odgovorna osoba društva od tužitelja protupravno zahtijevao i primio uplatu dijela kupoprodajne cijene na ruke, umjesto na račun društva, kao i da društvo u konačnici nije ishodilo brisovno očitovanje, što sve skupa predstavlja teške povrede dužnosti tuženika da pri vođenju društva primijeni pozornost uzornog i savjesnog gospodarstvenika, posebno imajući u vidu saznanje tuženika o dugotrajnom lošem stanju društva, te da tužitelj zbog blokade društva ne može svoje potraživanje ostvarivati od društva - prodavatelja, a što se upućuje na prijevarno postupanje tuženika prema tužitelju (...) Revizijski sud prihvaća pravilnim shvaćanje nižestupanjskih sudova da su u konkretnom slučaju ispunjene pretpostavke za odgovornost člana uprave društva s određenom odgovornošću za obveze prema tužitelju. To iz razloga što je tuženik kao ovlaštena osoba trgovačkog društva sklopila s tužiteljem kupoprodajni ugovor, te primila dio kupoprodajne cijene u visini od 44.000 eura u kunskoj protuvrijednosti, time da taj novac nije uplaćen na račun društva, a niti je prodavatelj postupio po izjavi od 2. ožujka 2012. tj. nije vratilo tužitelju uplaćeni iznos kupoprodajne cijene, niti je ishodilo brisovno očitovanje. Obzirom na tu činjenicu irelevantni su revizijski navodi da tužitelj nije isplatio cijelu kupoprodajnu cijenu. Niti stupanje u posjed sporne nekretnine od strane tužitelja, odmah nakon sklapanja spornog ugovora, nije od utjecaja za odluku u ovom predmetu.“ V. i presudu Vrhovnog suda Hrvatske, Rev-x 93/2017 od 25.08.2021. godine kojom je takođe usvojen tužbeni zahtev za probijanje pravne ličnosti.

nepostojanju (adekvatnih) dokaza o zloupotrebi privrednog društva, odnosno na činjenici da tužilac nije dokazao uzročno-posledičnu vezu između postupanja člana društva i zloupotrebe privrednog društva za nezakonite i prevarne ciljeve, odnosno između postupanja člana društva i raspolaganja imovinom društva kao sa sopstvenom, tj. kao da društvo ne postoji.

Kako je reč o svojevrsnom pravnom fenomenu koji zahteva opsežniji pristup, a takav pristup, usled prostornog ograničenja, nije moguće ispoštovati u jednom naučnom radu, čitaoca upućujemo na nastavak ovog rada pod naslovom *Značaj finansijskog forenzičkog veštačenja u sporovima zbog probijanja pravne ličnosti*⁷⁸ u kojem brižljivo analiziramo krucijalno dokazno sredstvo u ovakvim sporovima - finansijsko forenzičko veštačenje.

5. ZAKLJUČAK

Ratio legis instituta probijanja pravne ličnosti ogleda se u sankciji koja pretil članu društva za učinjenu zloupotrebu društva, i to u vidu neograničene solidarne odgovornosti za obaveze društva. Reč je o nužnom korektivu koncepta ograničene odgovornosti koji doprinosi podizanju svesti članova privrednog društva, ali istovremeno jača i poverenje u pravni poredak. Imajući u vidu da u nas preovlađuju jednočlana i porodična društva sa ograničenom odgovornošću, kao i kompanije sa kontrolnim članom (akcionarom) zbog koncentracije vlasništva u akcionarskim društvima, dakle, društva koja su najpodložnija zloupotrebama, trebalo bi da postoji mnogo veći interes za razvoj i primenu ovog instituta. Nasuprot tome, usled njegovog nedovoljnog poznavanja, među izigranim poveriocima, tj. njihovim profesionalnim punomoćnicima primetna je nedovoljna spremnost da se upuste u dokazivanje zloupotrebe privrednog društva. Posledično tome, usled neznatnog broja tužbenih zahteva, ali i nedovoljnog razumevanja instituta probijanja pravne ličnosti, sudovi ovaj mehanizam zaštite poverilaca često nepravilno primenjuju ili ga uopšte ne primenjuju smatrajući da je to prestroga sankcija, čak i u situacijama kada član očigledno zloupotrebljava društvo. Ipak, primeri pozitivnih sudskih odluka osvetljavaju put ka ovom institutu, ukazujući da u našem pravnom poretku ipak ima mesta fundamentalnim principima pravičnosti, savesnosti i poštenja ukoliko podizanju "vela" pravne ličnosti društva prethodi uspešno proveden dokazni postupak. Mišljenja smo da je finansijsko forenzičko veštačenje, o kojem smo pisali u posebnom radu, revolucionarno i ujedno krucijalno dokazno sredstvo u ovim sporovima.

6. LITERATURA

Monografije, članci

- Bainbridge, S. (2005). Abolishing LLC Veil Piercing. *University of Illinois Law Review*, 77(1)
- Barbić, J. (2005). *Pravo društava, knjiga druga – Društva kapitala*, Zagreb: Organizator doo
- Jevremović Petrović, T. (2011). Poverioci u kompanijskom pravu i instrumenti njihove zaštite. *Analitički Pravnog fakulteta u Beogradu*. (1), 223-254.
- Marković, V. (2001). Probijanje pravne ličnosti kroz našu sudsku praksu. *Pravni život*, 38(5-8), 853-863.
- Milenović, D. (2009). Probijanje pravne ličnosti – sredstvo zaštite poverilaca protiv nesavesnih dužnika. *Pravo i privreda* (1-4), 116-128.
- Morris, G. (1991). Piercing the Corporate Veil in Louisiana. *Louisiana Law Review*, 52(1), 271-322.

⁷⁸ Pušac, J. (2024). Značaj finansijskog forenzičkog veštačenja u sporovima zbog probijanja pravne ličnosti, *EMC Review*, 24(1).

- Podshpalov, T. (2018). Protection of property rights based on the doctrine of piercing the corporate veil in the russian case law. *Russian Law Journal*, 6(2), 39-72.
- Presser, S. (2011). *Piercing the Corporate Veil*, Thomson Reuter
- Pušac, J. (2024). Značaj finansijskog forenzičkog veštačenja u sporovima zbog probijanja pravne ličnosti, *EMC Review*, 24(1).
- Radović, M. (2017). *Probijanje pravne ličnosti u stečajnom postupku*, doktorska disertacija. Beograd: Pravni fakultet
- Radović, M. (2021). Odgovornost kontrolnog člana za obaveze društva prestalog prinudnom likvidacijom: *Zbornik radova Kopaoničke škole prirodnog prava Slobodan Perović*, 439-454.
- Radović, M. (2022). Probijanje pravne ličnosti u kompanijskom pravu Srbije. *Zbornik radova: Radni odnosi, naknada štete i izvršenje*.
- Radović, M.Z. (2019). Uticaj anglosaksonskog prava na srpsko kompanijsko pravo. *Strani pravni život*, (2), 33-44.
- Tešić, N. (2021). Ako sam ti osnivač, nisu nam kese sestre - Da li i dalje verujemo u limitnu funkciju Doo? *Usklađivanje poslovnog prava Srbije s pravom Evropske unije*, 137-182.
- Thompson, R. (1991). Piercing the Corporate Veil: An Empirical Study. *Cornell Law Review*. 76 (5), 1036-1074.
- Vasiljević, M. (2015). *Kompanijsko pravo: pravo privrednih društava*, Beograd: Pravni fakultet, Službeni glasnik
- Wormser, M. (1912). Piercing the Veil of Corporate Entity. *Columbia Law Review*. 12(6), 496-518.

Propisi

- Zakon o privrednim društvima, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 127/2008, 58/2009 100/2011, 67/2013, 100/2017, 82/2019, 17/2023
- Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list SFRJ*, br. 29/1978, 39/1985, 45/1989, 57/1989, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 17/1993, 3/1996, 39/2003, 74/2004
- Zakon o preduzećima, *Službeni list SFRJ*, br. 77/1988, 40/1989, 46/1990, 61/1990
- Zakon o preduzećima, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 24/1998, 62/2002, 66/2002 38/2003, 97/2004, 34/2006
- Zakon o privrednim društvima, *Službene novine FBiH*, br. 81/2015, 75/2021
- Zakon o privrednim društvima, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 36/2011 do 109/2021
- Zakon o privrednim društvima, *Službeni list Republike Crne Gore*, br. 65/2020
- Zakon o trgovačkim društvima, *Narodne novine*, br. 111/1993 do 130/2023
- Zakon o gospodarskih društvima, *Uradni list Republike Slovenije*, št. 65/2009 do 75/2023
- Закон за трговските друштва, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 28/2004 до 61/2016
- Zakon o sudovima Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 37/2012, 44/2015, 100/2017.

Sudska praksa

- Presuda Vrhovnog kasacionog suda Srbije, Prev-250/2021 od 23.09.2021. godina, preuzeto 10.03.2024, sa <https://www.vrh.sud.rs/sr-lat/prev-2502021-3222>
- Presuda Vrhovnog suda Republike Srpske, 60 o Ps 024805 19 Rev od 02.10.2019. godine, preuzeto 10.03.2024, sa <https://pravosudje.ba/vstvfo-api/vijest/download/80038>
- Presudu Vrhovnog kasacionog suda Srbije, Rev-2494/2017 od 06.06.2018. godina, preuzeto 10.03.2024, sa www.vrh.sud.rs/sr-lat/rev-24942017-proboj-pravne-ličnosti
- Presuda Vrhovnog suda Republike Srpske, 60 o Ps 024805 19 Rev od 02.10.2019. godine, preuzeto 10.03.2024, sa <https://pravosudje.ba/vstvfo-api/vijest/download/80038>

- Rešenje Višeg trgovinskog suda, Pž. 7551/2008 od 11.06.2009. godine, dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex
- Presuda Vrhovnog suda Srbije, Prev. 575/2002 od 23.4.2003. godine - Sudska praksa trgovinskih sudova - Časopis za privredno pravo, br. 4/2003, 127
- Presuda Vrhovnog suda Republike Srpske broj 60 o Ps 024805 19 Rev od 02.10.2019. godine, preuzeto 10.03.2024, sa <https://pravosudje.ba/vstvfo-api/vijest/download/80038>
- Odluka Ustavnog suda BiH, AP-4872/19 od 08.07.2021. godine, preuzeto 10.03.2024, sa <https://www.ustavnisud.ba/uploads/odluke/AP-4872-19-1290125.pdf>
- Rešenje Vrhovnog suda Srbije, Prev. 17/2004 od 25.3.2004. godine, dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex
- Presuda Vrhovnog suda Crne Gore, Rev Ip-134/2106 od 01.12.2016. godine, dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex
- Rešenje Vrhovnog suda Srbije, Rev. 3179/2005 od 01.02.2006. godine, dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex
- Rešenje Vrhovnog suda Srbije, Rev. 2999/2005 od 22.12.2005. godine, dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex
- Rešenje Privrednog apelacionog suda, Pž. 5452/2013 od 23.01.2014. godine, dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex
- Rešenje Višeg trgovinskog suda, Pž. 3068/2003 od 23.04.2003. godine - Sudska praksa trgovinskih sudova - Časopis za privredno pravo, br. 2/2003,14.
- Rešenje Višeg trgovinskog suda, Pž. 7551/2008 od 11.6.2009. godine, dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex
- Presuda privrednog apelacionog suda, Pž. 5753/2012 od 03.04.2013. godine, dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex
- Presuda Vrhovnog suda Srbije, Prev. 133/99 od 06.07.1999. godine - Sudska praksa privrednih sudova - Bilten br. 1/2000,105.
- Presuda Vrhovnog suda Srbije, Prev. 750/98 od 17.02.1999. godine – Sudska praksa privrednih sudova – Bilten br. 4/1999, 183.
- Presuda Vrhovnog suda Srbije, Prev. 229/99 od 15.12.1999. godine, dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex
- Rešenje Višeg trgovinskog suda, Pž. 5901/2004 od 26.08.2004. godine, dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex
- Presuda Okružnog suda u Kraljevu Gž - 48/05 od 21.10.2005. godine i presuda Vrhovnog suda Srbije Rev-219/08 od 17.09.2009. godine - Bilten Okružnog suda u Kraljevu, broj 4/2009, Intermex, Beograd
- Rešenje Višeg trgovinskog suda, Pž. 12384/2005 od 05.12.2006. godine, dostupno u elektronskoj pravnoj bazi Paragraf Lex
- Presuda Visokog trgovačkog suda Hrvatske, Pž-200/2023-2 od 14.03.2023. godine, preuzeto 01.04.2024, sa <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/home>.
- Presuda Vrhovnog suda Hrvatske, Rev 975/2017-2 od 27.04.2021. godine, preuzeto 01.04.2024, sa <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/home>.

Piercing the Corporate Veil

aspects of legal doctrine, legislation and court practice

Jovana Pušac

Attorney at Law from Banja Luka and Assistant Professor, Law Faculty of the Pan-European University "Apeiron", jovana.pusac@jp-lawoffice.com

Abstract: The subject of the research is the institute of commercial law, which is in the service of protecting the creditors of those companies whose members are liable up to the amount invested. We are talking about a kind of legal phenomenon called "piercing the corporate veil" or, as the legislator calls it, "abuse of legal entity" which, although it was legitimized three decades ago, is insufficiently processed in our legal theory, and only exceptionally applied in judicial practice, despite the fact that it is often the only means of protecting creditors against unscrupulous debtors. The decisive evidence in such disputes is financial forensic expertise. Aware that the scientific treatment of this institute will not automatically lead to its more frequent application, the author believes that it will still contribute to the raising of legal awareness, like Paracelsus' saying: "The more knowledge is inherent in a thing, the greater the love" ... because power is in knowledge.

Keywords: the principle of limited liability, abuse of a company, violation of principles of conscientiousness and honesty, piercing (lifting) the corporate veil

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).